

31.8.2023

EOAK/3085/2023

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Juha Haapamäki (Kohdat 1.1–2.2)
esittelijäneuvos Jarmo Hirvonen

LAUSUNTO RIKOSPROSESSIN SUJUVOITTAMISTA VALMISTELLEEN TYÖRYHMÄN MUISTIOSTA

Oikeusministeriö asetti 30.9.2022 työryhmän arvioimaan keinoja rikosprosessin sujuvoittamiseksi. Työryhmän tehtävänä oli arvioida toimia, joilla voitaisiin sujuvoittaa rikosasioiden käsittelyä esitutkinnassa, syyteharkinnassa ja tuomioistuimissa ottaen erityisesti huomioon prosessiketjun eri vaiheiden nivelkohdat. Keinoja tehostaa rikosprosessiketjun viranomaisten välistä yhteistyötä ja sen tapoja tuli toimeksiannon mukaan arvioida erityisesti esitutkintayhteistyön osalta. Työryhmän tuli selvittää vaihtoehtoisia tapoja tavoitteiden saavuttamiseksi.

Työryhmän muistion valmistuttua 6.4.2023 oikeusministeriö on 5.5.2023 pyytänyt siitä eduskunnan oikeusasiamiehen lausunnon. Lausunto on pyydetty antamaan 31.8.2023 mennessä vastaamalla lausuntopalvelussa (<https://www.lausuntopalvelu.fi>) julkaistuu lausuntopyyntöön ja jaotteleamalla lausunto mahdollisuuksien mukaan lausuntopyynnössä ilmoitettujen väliotsikoiden mukaisesti. Väliotsikot vastaavat työryhmän muistion otsikointia ja tehtyjä ehdotuksia.

Pyydettyinä lausuntonani totean lausuntopyynnön otsikointia vastaavasti seuraavan.

1 Esitutkintaa koskevat kehittämissuositukset

1.1 Viranomaisharkinta rikosilmoituksen kirjaamisessa

Työryhmän mukaan lähtökohtana tulisi olla esitutkintalain 3 luvun 1 §:ssä nimenomaisesti säädetty esitutkintaviranomaisen viran puolesta suorittama harkinta, jonka perusteella esitutkintaprosessin ulkopuolelle rajattaisiin ne asiat, joissa ei selvästi ole kyse rikoksesta tai rikosoikeudellisesta menettelystä, vaikka ilmoittaja näin arvioisikin. Puhtaasti siviilioikeudellisia asioita ei kirjattaisi rikosilmoituksiksi. Näissä tapauksissa esitutkintaviranomaisen ei näin ollen olisi tarpeen antaa esitutkintalain mukaista vahvistusta ilmoituksesta, tehdä alustavia selvittelytoimia tai pyytää ilmoitusta koskevia täydennyksiä eikä myöskään tehdä asiasta kirjallista päätöstä. Muistion mukaan ilmoitukset, joita esitutkintaviranomainen ei kirjaisi rikosilmoituksiksi, kirjattaisiin kuitenkin esitutkintaviranomaisen käytössä olevaan muuhun yleiseen asianhallintajärjestelmään.

Totean, että poliisille tehdään paljon ilmoituksia, jotka hyvin ilmeisesti ovat täysin perusteettomia tai esimerkiksi ovat selvästi siviilioikeudellisia riita-asioita. Käsitykseni mukaan ajatus keskittää esitutkintaprosessiin vain sinne kuuluvat asiat on sinänsä perusteltu. Pidän kuitenkin ongelmallisena sitä, että niissä asioissa, jotka jätettäisiin kokonaan esitutkintaprosessin ulkopuolelle, ei tehtäisi lainkaan kirjallista päätöstä, vaikka ilmoitukset kirjattaisiinkin. Muistiossa esitetyn perusteella jää myös epäselväksi, millainen tämä kirjaus olisi. Jo tällä hetkellä selvästi perusteettomat ilmoitukset voidaan nähdäkseni käsitellä lyhyellä ilmoituksen kirjaamisella ja tiiviisti perustellulla päätöksellä. Työryhmän kaavailemalla muutoksella varmastikin työnsäästöä syntyisi, mutta en pidä hyväksyttävänä sitä, että esitutkintaviranomaiselle tehtyjä ilmoituksia (ilmoittajan rikoksina pitämistä teoista) voitaisiin jättää kirjallista päätöstä tekemättä enemmälti käsittelemättä. Tämä on ongelmallista ensinnäkin ottaen huomioon ilmoittajan oikeus saada perusteltu päätös sekä toisaalta viranomaisten toiminnan kontrolloitavuuden kannalta.

Kun työryhmän mietintö on muistiomuotoinen, eikä siinä ole säädösehdotuksia, on käytännössä mahdotonta tarkemmin ottaa kantaa siihen, miten työryhmän ehdotukset olisi mahdollista muotoilla tarkkarajaisiksi ja selkeiksi säännöksiksi.

1.2 Esitutinnan aloittamista edeltävät toimenpiteet

Työryhmä katsoo, että ennen esitutinnan aloittamista tehtäviä alustavia selvittelytoimia koskevaa sääntelyä olisi tarpeellista arvioida. Alustavien selvittelytoimien ja varsinaisten esitutkintatoimenpiteiden välistä suhdetta tulisi säännöstasolla selkeyttää. Esitutkintaviranomaisella tulisi olla tapauskohtaista harkintavaltaa siitä, mitä toimenpiteitä asiassa olisi tarpeen suorittaa. Muistion mukaan alustavia selvittelytoimia voidaan pitää sitä tarpeellisempina, mitä vakavammasta rikosepäilystä on kyse.

Totean, että työryhmä ei tältä osin esitä mitään konkreettisesti muotoiltuja uudistuksia. Pidän kuitenkin työryhmän esittämiä yleisiä näkemyksiä perusteltuina. Sinänsä esitutkintalain (ETL) 1 luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohdan ja 3 luvun 3 §:n 2 momentin perusteella esitutkintaviranomaisella on jo nyt harkintavaltaa asian alustavan selvittämisen intensiteetissä ("selvitetään asian laadun edellyttämällä tavalla") ja rikosepäilyn vakavuus (tai lievyys) voidaan ottaa huomioon. Kantelujen tutkinnassa on joka tapauksessa tullut ilmi, että aina ei ole ollut selvää, milloin on jo siirrytty alustavasta selvittelystä esitutinnan puolelle. Asiaan liittyviä kysymyksiä onkin aiheellista arvioida, kuten työryhmä ehdottaa. Yksi harkinnanarvoinen kysymys on, että säädettäisiin esitutinnan aloittamispäätöksen kirjaamisesta. En tarkoita, että tehtäisiin erikseen perusteltu kirjallinen päätös, vaan että poliisin tietojärjestelmään tehtäisiin merkintä, milloin ja kenen päätöksellä esitutkinta on aloitettu.

1.3 Esitutkintatoimenpiteiden suhteuttaminen

Työryhmä esittää, että säädettäisiin siitä, että esitutkintatoimenpiteet voitaisiin suhteuttaa asian laatuun ja vakavuuteen sekä toimenpiteistä aiheutuviin kustannuksiin esitutkintaviranomaisen harkinnan perusteella. Tutkintatoimenpiteitä tulisi arvioida ja suorittaa asian laadun, vakavuuden ja vaativuuden mukaisesti, eikä niiden tulisi olla yhteismitallisia kaikissa asioissa ja tutkinnoissa. Toteuttamisvaihtoehtoja tulisi muistion mukaan arvioida jatkovalmistelussa tarkemmin.

Käsitykseni mukaan jo nyt asian laatu voidaan ottaa varsin laajasti huomioon, kun esitutkintaviranomainen päättää, mitä ja miten laajoja esitutkintatoimenpiteitä tehdään (esim. ETL 1 luvun 2 § 1, 3 luvun 7 § 1 ja 13 § 1). Minulla ei luonnollisesti ole mitään sitä vastaan, että säännöksiä selvennetään. On kuitenkin tarkoin mietittävä, mikä viranomainen ja millä perusteella päättää esitutkinnan laajuudesta: mistä päättää syyttäjä ja mistä esitutkintaviranomainen. Tämä on tärkeä periaatteellinen kysymys. Jatkovalmistelussa nousee esiin myös kysymys siitä, miten tällaiset päätökset tehtäisiin / dokumentoitaisiin.

Totean myös, että esimerkiksi esitutkinnan keskeyttämisen ja rajoittamisen rajapinta ei välttämättä ole ongelmaton tilanteissa, joissa (jotain) näyttöä olisi saatavissa, mutta siitä voisi aiheutua huomattavia kustannuksia ja tutkittavana olisi lievähkö rikosepäily (ks. myös jäljempänä esitutkinnan keskeyttämisestä toteamani).

Työryhmä ei esittänyt, että lakitasolla säädettäisiin esitutkintojen (yleisistä) priorisointiperusteista todeten, että laintasoinen priorisointi olisi vähintäänkin vaikeaa. Poliisihallitus on muistion mukaan laatimassa valtakunnallista ohjetta esitutkintojen priorisoinnista. Käsitykseni mukaan voidaankin katsoa, millaisia kokemuksia tästä ohjeistuksesta saadaan ja sen jälkeen vielä arvioida lakitason sääntelyn tarvetta.

1.4 Esitutkinnan muotomääräykset

Työryhmä ehdottaa, että esitutkintavelvoitteita ja niin sanottuja muotomääräyksiä tulisi tarkastella suhteessa esitutkinnan tavoitteisiin, asianosaisten oikeusturvaan ja toimenpiteillä saatavaan hyötyyn ja laatuun rikosprosessissa. Tarkastelu katsottiin tarpeelliseksi osaksi kokonaisuudistusten vaikutusten seurantaa, mutta tällaista laajamittaista tarkastelua ei voitu tässä työryhmässä toteuttaa.

Minulla ei ole näihin yleisiin toteamuksiin huomautettavaa. Toki aina on muistettava, että muotomääräykset eivät ole itsetarkoitus, vaan niillä pyritään asianosaisten (ja virkamiesten) oikeusturvan sekä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamiseen, minkä lisäksi ne osaltaan mahdollistavat viranomaisten toiminnan kontrollin.

1.5 Esitutkinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

Työryhmä esittää, että ETL 3 luvun 9 §:n muotoilua arvioitaisiin. Erityisesti tämä koskee edellytystä rikoksen ”ilmeisestä vähäisyydestä”. Säännöksen tarkentamisen lisäksi myös pykälän perusteluissa olisi syytä selkeyttää sen soveltamisalaa. Lisäksi tulisi tarkemmin arvioida asianomistajan vaatimuksia koskevaa edellytystä ja sen tarpeellisuutta. Muistion mukaan rikoksissa, joista on aiheutunut vähäinen taloudellinen vahinko, voisi eräissä tapauksissa edellyttää asianomistajalta huolellisuusvelvoitetta eli pyrkimystä estää rikoksen syntyminen kohtuullisin toimin.

Totean, että jää pitkälti auki, miten säännöstä lopulta täsmennettäisiin. Näyttäisi kuitenkin siltä, että on ajateltu myös sen soveltamisalan selvää laajentamista, mikä edellyttää huolellista harkintaa ja voi olla lakiteknisestikin haastavaa.

Työryhmä on myös pohtinut sitä, että ko. säännöstä voitaisiin soveltaa tehokkaammin myös esimerkiksi sellaisissa laajoissa rikoskokonaisuuksissa, joissa lievempien rikosten selvittämisellä ei olisi vaikutusta rikosvastuun toteutumiseen. Tällaisissa tilanteissa esitutkinnan toimittamatta jättämisestä koskeva päätös voisi muistion mukaan olla varsin suppea.

Käsitykseni mukaan tässä olisi tosiasiallisesti kyse esitutkinnan rajoittamisesta konkurrenssiperusteella, joka tällä hetkellä kuuluu syyttäjän toimivaltaan. Kuten edellä on jo todettu, tulisi hyvin huolellisesti ja kokonaisvaltaisesti arvioida, kuka tekee rikosprosessin etenemisen kannalta ratkaisevat päätökset ja missä määrin tätä päätösvaltaa voidaan antaa esitutkintaviranomaiselle.

1.6 Esitutkinnan keskeyttäminen

Työryhmän mukaan esitutkinnan keskeyttämisen edellytyksiä tulisi arvioida ja täsmentää. Keskeyttäminen tulisi olla mahdollista nykyistä laajemmin perusteiden kuitenkin yksityinen ja yleinen etu huomioon ottaen. Nykyään edellytyksenä on, ettei rikoksesta epäillä ketään eikä asiaan vaikuttavaa selvitystä ole saatavilla. Muistion mukaan selvittämisessä tulisi voida näiden edellytysten lisäksi tehdä kohtuullisuusarvioita suhteessa muihin tekijöihin, kuten vahingon määrään tai selvityksen saamiseen kohtuudella ja kustannustehokkaasti.

Käsitykseni mukaan näyttää siltä, että yhtenä mahdollisena muutoksena näytetään pitävän sitä, että esitutkinta voitaisiin keskeyttää, vaikka asiassa olisi epäilty (vaikka tätä ei suoraan sanotakaan). Tämä olisi hyvin olennainen muutos keskeyttämisen edellytyksiin. Jos näin tehtäisiin, kyse olisi tosiasiallisesti nykyistä esitutkinnan rajoittamisesta koskevasta toimenpiteestä. Toistankin edellä lausumani siitä, että tulisi hyvin huolellisesti (ja kokonaisvaltaisesti) arvioida, kuka tekee rikosprosessin etenemisen kannalta ratkaisevat päätökset ja missä määrin tätä päätösvaltaa voidaan antaa esitutkintaviranomaiselle.

1.7 Esitutinnan rajoittaminen

Esitutinnan rajoittamisen osalta työryhmä ei ehdota säädösmuutoksia, vaan lähinnä soveltamisen tehostamista ja yhdenmukaistamista sekä koulutuksen ja ohjeistuksen kehittämistä.

Totean, että jo nyt on katsottu rajoittamisen olevan enenevässä määrin keino säädellä tutkintayksikköjen juttupainetta, mitä pidän ongelmallisena. Kuten työryhmäkin toteaa, esitutinnan rajoittaminen on osaltaan kriminaalipoliittinen kysymys: onko toivottavaa lisätä niiden asioiden määrää, joissa esitutkintaa ei toimiteta tai se lopetetaan laissa säädetyin perustein, jolloin lähennetään jo tiettyjen rikosten dekriminalisointia. Korostan, että dekriminalisointi kuuluu yksiselitteisesti lainsäätäjälle.

Sinänsä perusteltu pyrkimys tehokkuuteen voi käytännössä heikentää rikosprosessijärjestelmän toiminnan ennustettavuutta ja rikosten asianosaisten yhdenvertaista kohtelua sekä tuottaa muutoinkin oikeusturvaongelmia. Tavallisen kansalaisen näkökulmasta asioilla, jotka poliisin tai syyttäjän päätöksellä jätetään kokonaan tai osittain tutkimatta tai joita ei ehditä ainakaan kohtuullisessa ajassa hoitaa, voi olla suurikin merkitys. Keskustelua onkin herättänyt myös se, käytetäänkö lain suomaa harkintavaltaa keskittyä vakavampiin asioihin jo nyt liiankin laveasti. Tämä voi alkaa rapauttaa rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuutta ja luottamusta poliisiin.

1.8 Perusteluvelvollisuus, valtakunnalliset fraasimallit esitutkintaviranomaisten ratkaisuihin

Työryhmä ei esitä esitutkintaviranomaisen ratkaisujen perusteluvelvollisuuden keventämistä. Esitutkintaviranomaisen ratkaisujen laatimista ja perustelujen kirjoittamista on muistion mukaan kuitenkin syytä muilla tavoin kehittää ja sujuvoittaa (ohjeistus, koulutus, valtakunnalliset fraasimallit, päätöksentekopohjien kehittäminen).

Totean, että esitutkintapäätökset ja niiden perustelut ovat yleisin yksittäinen kantelujen aihe ja niissä myös varsin usein on havaittu puutteita. Pidän edellä esitettyjä keinoja lähtökohtaisesti kannatettavina. Totean kuitenkin, että esimerkiksi fraasimallien käyttö ei sinällään takaa päätösten laatua. Tälläkin hetkellä poliisissa näytetään laajasti käytettävän erilaisia mallipohjia ja päätökset voivat olla hyvinkin pitkiä. Silti niistä puuttuu hyvin olennainen osa päätöstä eli ne perustelut, joilla juuri kyseisessä yksittäistapauksessa on päädytty tiettyyn lopputulokseen.

1.9 Oikeuksien ja velvollisuuksien ilmoittaminen kuultavalle

Ennen kuulusteluja tehtävät ilmoitukset käydään suullisesti läpi kuulusteltavan kanssa. Työryhmän mukaan läpikäytävien asioiden määrästä johtuen tehtävään kuluu huomattavasti työaika.

Työryhmä kannattaakin ehdotusta toimittaa kuulusteluun tulevalle asianosaiselle etukäteen sähköpostilla tiedoksi ja tutustuttavaksi edellä mainitut esitutkintalaissa säädetyt, kuultavalle ennen kuulustelua tehtävät ilmoitukset. Kuitenkin muistiossa pidetään tärkeänä, että kuulustelussa ilmoitukset käydään edelleen läpi ja varmistetaan niiden ymmärtäminen.

Näiltä osin minulla ei ole huomauttamista muistion suhteen. Pelkkä ilmoitusvelvollisuuden muodollinen täyttäminen ei tietenkään ole sääntelyn tarkoitus. Oleellista on, että kuultava tosiasiallisesti ymmärtää ilmoitusten sisällön.

1.10 Menettämisseuraamusten täytäntöönpanotehtävien jaon arviointi

Työryhmä pitää tarpeellisena menettämisseuraamusten täytäntöönpanotehtävien jaon uudelleen arviointia.

Olen tästä samaa mieltä. Ainakin eräät täytäntöönpanotehtävät voivat olla luonteeltaan sellaisia, että niiden siirtämistä ulosottoviranomaiselle on syytä selvittää.

2 Kevennettyjä rikosasioiden menettelyjä koskevat kehittämissuositukset

2.1 Sakkomenettelyn kokonaisuudistus ja muut sitä koskevat ehdotukset

Sakkomenettelyn tavoitteena on, että yksinkertaiset ja oikeudellisesti selvät asiat käsitellään nopeasti ja sujuvasti. Työryhmä toteaa, että menettely kuitenkin koetaan kaikissa rikosprosessiketjun viranomaisissa hankalaksi, aikaa vieväksi ja vaikeaselkoiseksi. Tämän vuoksi sakkomenettelyn pikainen kokonaistarkastelu ja -uudistus olisi muistion mukaan tarpeen.

Pidän näitä työryhmän näkemyksiä perusteltuina.

Minulla ei ole huomauttamista siitä, että sähköisen tiedoksiantomenettelyn ja päihdetutkimuskulujen korvaamisen mahdollisuuksia sakkomenettelyssä arvioitaisiin.

Sen sijaan pidän ongelmallisina menettelyn soveltamisalan yleistä laajentamista (joko enimmäisrangaistusrajaa nostamalla tai tietyt rikosnimikkeet mukaan ottaen) ja menettämisseuraamuksen enimmäisrajan varsin huomattavaa nostoa 5.000 euroon, sekä epäillyn suostumuksen välttämättömyyden arviointia, jonka osalta kyse on keskeisenä pidetystä menettelyn peruserästä (ks. esim. [PeVL 7/2010 vp](#) s. 4). Sakkomenettelyllä siirretään tuomiovaltaa riippumattomien tuomioistuinten ulkopuolelle esitutkintaviranomaisille ja syyttäjälle perustuslain 3 §:n 3 momentista poiketen, minkä vuoksi menettelyn laajentamiseen tai väljentämiseen tulee suhtautua lähtökohtaisesti kriittisesti (ks. esim. [PeVL 46/2005 vp](#) s. 4). Onkin epäselvää, kuinka paljon sakkomenettelyä voidaan valtiosääntöoikeudellisesti hyväksyttävästi laajentaa.

2.2 Suppea esitutkinta

Suppean esitutkinnan osalta ei sinänsä näytetä esitettävän säädösmuutoksia. Sen käytön tehostamiselle ei sinänsä ole esteitä, kunhan pidetään mielessä, että se on käytettävissä vain yksinkertaisissa ja selvissä asioissa. Näitä edellytyksiä ei saa tulkita laajentavasti, vaikka se ehkä poliisitoimintaa tehostaisikin.

2.3 Epäillyn paikallapysymisvelvollisuus haasteen tiedoksianto varten, syyttäjähasteet ja pikaoikeudenkäynnit

Kuten työryhmä on todennut, esitutkintalain 10 luvun 2 a §:ään lisättiin 1.1.2019 niin sanottua yhden kosketuksen periaatetta tarkoittava säännös eli paikallapysymisvelvollisuus haasteen tiedoksianto varten. Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian lakivaliokunnalle 13.3.2018 antamassa lausunnossa [EOAK/1186/2018](#) on käsitelty säännöksen ilmeisiä hyötyjä, mutta tuotu esiin myös käytännön ongelmia, jotka ennakoituin tavoin estävät säännöksen nykyistä laajempaa käyttämistä. Käytännön hankaluudet liittynevät ennen muuta käännösten valmistamisen, tulkkauksen ja oikeudellisen avun turvaamiseen käytettävissä olevassa lyhyessä ajassa.

Rikosprosessin menettelylliset vaatimukset ovat tiukentuneet merkittävästi viime vuosikymmeninä. Tiukentuneet vaatimukset koskevat koko rikosprosessiketjua alkaen rikosepäilystä ja jatkuen syyteharkintaan sekä käräjä-, hovi- ja aina korkeimman oikeuden käsittelyyn saakka. Samalla kun rikosprosessiin on liitetty uusia vaatimuksia, sen käyttöalaa on supistettu. Tuomiovaltaa on siirretty poliisille ja hallinnollisten sanktioiden käyttöalaa on laajennettu. Lisäksi on kehitetty rikosprosessin kevytversioita kuten kirjallista menettelyä ja poissaolokäsittelyä.

Rikosprosessiin säädetyt helpotukset ja oikotiet ovat tarkoittaneet yleensä suullisen ja välittömän prosessin ihanteesta poikkeamista. Suulliset pikaoikeudenkäynnit voisivat olla tässä suhteessa tervetullut askel toiseen suuntaan. Pikaoikeudenkäynneissä suullisen, välittömän ja joutuisan oikeudenkäynnin ideaali toteutuisi paremmin kuin kirjallisissa ja summaarisissa prosesseissa.

Pikaoikeudenkäyntejä järjestettiin aikanaan ainakin Hangon Regatan ja Kotkan Meripäivien yhteydessä. Perinteen elvyttäminen ja vahvistaminen saattaisi olla yksi tapa sujuvoittaa ja nopeuttaa rikosprosesseja erilaisiin massatapahtumiin ja esimerkiksi myös mielenosoituksiin liittyvien niskoittelutapausten käsittelyssä. Jostain syystä pikaoikeudenkäyntejä ei kuitenkaan ole esimerkiksi Helsingin käräjäoikeudessa järjestetty enää vuoden 2018 jälkeen, vaikka käsittääkseni monissa muissa suurkaupungeissa ulkomailla on edelleen käytössä erilaisia suullisten pikaoikeudenkäyntien muotoja.

2.4 Rikosasioiden nopeutettu käsittely (Ruotsin malli)

Työryhmä on muistiossaan (s. 63) kannattanut sen selvittämistä, soveltuisiko Ruotsissa käytössä oleva nopeutettu käsittely yksinkertaisiin rikosasioihin myös Suomessa. Pidän asian selvittämistä tärkeänä, mutta Ruotsin lisäksi olisi syytä tutustua myös muihin läntisissä oikeusvaltioissa, mukaan lukien Yhdistynyt Kuningaskunta ja eräät Yhdysvaltojen osavaltiot, käytössä oleviin päivittäisrikosten pikaoikeudenkäyntijärjestelyihin.

Verrokkimaita valittaessa on perusteltua pitää mielessä, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen fair trial -ideaali on peräisin toisen maailmansodan läntisistä voittajavaltioista eli common law -maista eikä mannermaisesta oikeudenkäyntitraditiosta, jossa on suosittu myös kirjallisia menettelyjä. Suullisuuden ja välittömyyden kannalta suullinen pikaoikeudenkäynti on parempi vaihtoehto kuin lomakkeiden rastittaminen ja muu kirjeenvaihto tuomioistuimen tai hallintoviranomaisen kanssa.

3 Rikosasioiden sovittelua koskevat kehittämisehdotukset

3.1 Sovittelumahdollisuuden tunnistaminen, esitutkinnan toimittaminen ja asianosaisten suostumukset

Työryhmä on muistiossaan (s. 67) pitänyt tärkeänä, että rikosasia lähetettäisiin esitutkinnasta sovitteluun jo ennen kuin se on tutkittu ”loppuun asti”. Noin 9 prosenttia sovitteluun lähtevistä jutuista lähtee sovitteluun nykyisin vasta syyttäjältä. Työryhmän mukaan olisi kuitenkin tarkoituksenmukaisempaa, että kaikki sovittelualoitteet tulisivat poliisilta.

Työryhmän ajatus on periaatteessa kannatettava, mutta on kuitenkin pidettävä mielessä, että esimerkiksi epäilty törkeän varkauden yritys saattaa vasta täysimittaisen esitutkinnan jälkeen syyteharkinnassa osoittautua ”vain” epäillyksi vahingonteoksi. Vahingonteko soveltuu sovitteluun hyvin toisin kuin alkuperäinen epäilty rikos. Tilanteita, jossa juttu lähtee sovitteluun vasta syyttäjältä ei siis voida täysin välttää eikä siihen ole syytäkään, koska esitutkinta- ja syyttämiskynnykset poikkeavat toisistaan.

Asianosaisten suostumus sovitteluun olisi luonnollisesti tarkoituksenmukaista selvittää heti ensimmäisessä viranomaiskontaktissa, mikäli epäilty rikos on sellainen, joka tyypillisesti sopii sovitteluun. Jos kysymys on epäselvästä ja kiistetystä tapauksesta, tiedustelu olisi luonnollisesti tehtävä abstraktilla tasolla ottamatta kantaa siihen, voidaanko epäillyn teon ylipäätensä olettaa tulevan näytetyksi toteen.

3.2 Rikosasioiden sovittelu tuomioistuimessa

Suhtaudun epäilevästi siihen, että tuomioistuimille annettaisiin nykyistä suurempi rooli rikosasioiden sovittelussa. Rikosprosessin funktio on olennaisesti toinen kuin riita-asioissa enkä pidä riita-asioissakaan varauksettoman hyvänä asiana sitä, että suurin osa laajoista riita-asioista sovitaan ennen pääkäsittelyä.

Sovintojen suuri määrä ja se, että Suomessa tuomioistuimissa käsitellään huomattavan vähän riitaisia siviiliasioita verrattuna muihin EU-valtioihin (https://commission.europa.eu/system/files/2022-05/eu_justice_scoreboard_2022.pdf) antavat aiheen epäillä, että kotimaisesta riitaprosessistakin tehtiin 1990-luvun uudistuksissa liian hieno ja kallis. Aiheellisesti onkin pohdittu yksinkertaisemman ja halvemman pienriitamenettelyn käyttöön ottamista. Rikosasioissa vastaavia korjausliikkeitä on tehty jo monia, ja nyt on kysymys saman kehityskulun jatkamisesta.

Oikeusministeriössä valmistellussa pienriitamenettelyä koskeneessa arviomuistiossa (Oikeusministeriön julkaisuja: Mietintöjä ja lausuntoja [2023:1](#)) nykyisestä riitaprosessista on osuvasti todettu (s. 30): ”Riita-asian oikeudenkäynti on siis paperilla erinomainen, mutta käytännössä siihen ei haluta ryhtyä.” Sama pätee täysimittaiseen rikosprosessiin pääkäsitteilyineen, usein vielä kahdessa oikeusasteessa. Sovittelun ja sovintojen määrän lisääminen eivät nähdäkseni ole ratkaisu rikosprosessin ongelmiin yhtä vähän kuin niitä voidaan pitää ratkaisuna siihen, ettei nykyinen siviiliprosessi toimi toivotulla tavalla.

4 Syyteneuvottelua koskevat kehittämissuositukset

4.1 Käyttö, soveltamisala ja ajoitus

Työryhmä on muistiossaan katsonut (s. 73), että syyteneuvottelun käyttöä tulisi lisätä. Syyteneuvottelua hyödynnetään nykyisin lähinnä vain talousrikosasioissa. Työryhmän mukaan syyteneuvottelua tulisi kuitenkin voida käyttää myös jutuissa, joissa on kysymys esimerkiksi törkeästä huumausainerikoksesta, törkeästä ryöstöstä, törkeästä ihmiskaupasta, panttivangin ottamisesta, törkeästä tuhotyöstä ja törkeästä terveyden vaarantamisesta. Työryhmä on nähnyt mahdollisuuksia merkittävien prosessiekonomisten hyötyjen saavuttamiseen erityisesti prosessuaalisesti työläisissä törkeitä huumausainerikoksia koskevissa jutuissa.

Olen syyteneuvottelua koskeneissa aikaisemmissa lausunnoissani (esim. [dnro 1797/5/12](#)) johdonmukaisesti tuonut esiin huoleni siitä, että syyteneuvottelujärjestelmä loukkaa yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta niin, että yleinen luottamus rikosoikeudelliseen järjestelmään voi vaarantua. Olen katsonut myös, että syyteneuvottelujärjestelmä heikentää oikeudenkäynnin julkisuuteen liittyvää kontrollia, mikä voi heikentää rikosoikeudellisen järjestelmän legitimitettä. Syyttäjän ja syytetyn välisissä neuvotteluissa syntyneeseen sopimukseen perustuva tuomio ei herätä luottamusta samalla tavalla kuin tuomio, joka on annettu julkisen oikeudenkäyntimenettelyn jälkeen.

Törkeisiin huumausainerikoksiin liittyvä näytön arviointi rakentuu usein keskeisesti vastaajien omien kertomusten ja telepakkokeinoilla hankitun todistelun varaan. Kertomusten muuttaminen tutkinnan eri vaiheissa on tavanomaista, ja usein viestien tai paikannustietojen yksityiskohtainen läpikäyminen ja analysointi tekevät esitutkinnasta ja oikeudenkäynneistä työläitä – eikä näyttö näissä jutuissa raskaan oikeudenkäynnin jälkeenkään siltikään ole aina kovin vahvaa.

Huumausainerikoksiin liittyvä toiminta on usein järjestäytyneitä ja jengiytyneitä. Paineita tunnustuksiin, tunnustusten peruuttamisiin ja muihin kertomusten muuttamisiin taikka täydelliseen vaikenemiseen saattaa tulla monilta tahoilta. Syyteneuvottelujärjestelmän laajentaminen törkeisiin huumausainerikoksiin johtaisi siihen, että esitutkinnasta tulisi näissä jutuissa entistäkin tunnustamishakuisempaa. Epäillyltä toivottaisiin luonnollisesti nykyiseen tapaan rikoskumppaneiden tekemisten paljastamista samalla, kun tunnustetaan omia huumausainetekemisiä. Useinhan epäillyn omat ja muiden epäiltyjen tekemiset liittyvät ja limittyvät toisiinsa. Myös muiden kuin epäillyn omien tekojen paljastaminen saattaisi ainakin tosiasiallisesti tulla huumausainerikosasioissa liitetyksi syyttäjän kanssa käytävään kaupantekoon, mikä ei ole ainakaan nykyisen järjestelmän tarkoitus.

Edellä todetuista syistä syyteneuvottelujärjestelmän riskit korostuisivat, jos järjestelmän käyttö ulotettaisiin työryhmän esittämin tavoin laajoihin huumausainerikosjuttuihin. Törkeistä huumausainerikoksista tuomitaan pitkiä vankeusrangaistuksia ja jo nyt huumausainerikostutkinta rakentuu usein kertomusten ja teletietojen eikä esimerkiksi takavarikkojen varaan. Tämä johtuu oikeuskäytännöstä, jossa tuomioita annetaan kertomusten perusteella myös huumausaineista, joita ei ole saatu takavarikoitua ja joita viranomaisen ei ole missään vaiheessa edes nähnyt. Näissä olosuhteissa kiusaus tunnustaa ”alennuksella” tekoja, joihin voidaan helposti kytkeä muut tekijät mukaan ilman heille annettavaa vastaavaa alennusta, voi kasvaa suureksi, eikä muiden epäiltyjen osuuden lioittelulta tai suoranaisilta valheiltakaan silloin välttämättä vältytä.

4.2 Seuraamusharkinta ja rikosasiaan liittyvät vaatimukset sekä asianomistajan rooli ja suostumus menettelyyn

Työryhmä on muistiossaan (s. 75) pitänyt tarpeellisena, että rangaistuksen lisäksi muistakin rikosasiaan liittyvistä vaatimuksista voitaisiin syyteneuvotteluissa sopia mahdollisimman laajasti. Neuvoteltavia seikkoja olisivat seuraamuksen ohella ainakin liiketoimintakielto, yhteisösakko ja rikoshyötyä koskevat vaatimukset.

Suhtaudun työryhmän ehdotukseen varauksellisesti. Pidän erityisen huolestuttavana, jos rikoshyödyistä voitaisiin neuvotella. Olisi rikosoikeudellisen järjestelmän legitimitetin kannalta kestävämpää, jos rikosentekijä, joka tunnustaa riittävän määrän tekemiään törkeitä huumausainerikoksia tai muita rikoksia, saisi pitää osan rikoshyödyistä itsellään ikään kuin palkkiona tunnustuksestaan.

Työryhmä on pitänyt ongelmallisena, että syyteneuvottelumenettely edellyttää asianomistajan suostumusta. Asianomistajan suostumuksen tarpeellisuutta olisi työryhmän mukaan arvioitava uudelleen.

Olen aikaisemmissa lausunnoissani katsonut, että asianomistajan suostumuksen edellyttäminen tuo syyteneuvottelujärjestelmään epäjohtonmukaisia ja sattumanvaraisia piirteitä. Kun syyteneuvottelun käyttäminen on sidoksissa prosessissa asianosaisena olevan asianomistajan tahtoon, rikosoikeudellisen järjestelmän keskeiset kulmakivet, ennustettavuus ja yhdenvertaisuus, saattavat vaarantua. Näistä syistä kannatan periaatteessa työryhmän ehdotusta tältä osin. Ongelmaksi voi kuitenkin muodostua se, miten asianomistajan toissijaisen syyteoikeuden käyttömahdollisuus otettaisiin huomioon.

5 Hallinnollisia seuraamuksia koskevat kehittämissuositukset

5.1 Rangaistusluonteisten hallinnollisten seuraamusten tehokas hyödyntäminen ja uudet mahdollisuudet

Työryhmä on pitänyt tarpeellisena (s. 77) rangaistusluonteisten hallinnollisten seuraamusten käyttöalan laajentamista. Hallinnollisia seuraamuksia lisäämällä olisi työryhmän mukaan mahdollista painottaa sitä, että rikosprosessiin tulisi turvautua vasta viimesijaisena keinona (ultima ratio). Työryhmä ei ole kuitenkaan tarkemmin pohtinut kriteerejä, joilla rajanveto rikosoikeudellisen ja hallinnollisen sanktiojärjestelmän välillä olisi syytä tehdä. Viitataan tältä osin siihen, mitä apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen on 2.10.2018 antamassaan lausunnossa [EOAK/4573/2018](#) todennut:

”...rikosoikeudellisen ja hallinnollisen seuraamusjärjestelmän rajapinnan määrittelyä voitaisiin lähestyä käytännöllisestä näkökulmasta kysymällä, milloin rikosprosessia tarvitaan. Vastaus kysymykseen saattaisi välillisesti määrittää myös hallinnollisten sanktioiden käyttöalan suhteessa rikosoikeudellisiin sanktioihin. Jos rikosprosessia syystä tai toisesta tarvitaan, liikutaan alueella, jolle hallinnollinen sanktiointi ei sovellu. Jos rikosprosessia ei tarvita, hallinnollinen sanktiointi saattaa riittää.

Rikosprosessin moninaisista funktioista nyt tarkasteltavan rajanvedon kannalta keskeisimpiä ovat korostunut pyrkimys selvittää totuus (tarvittaessa pakkokeinoin), väärän ratkaisun välttämisen pakko (syyttömän tuomitseminen on katastrofi), käsittelyn julkisuus (vallankäytön kontrollointi) ja rangaistuksen määräämiseen liittyvä harkintavalta (syyllisyyden sekä teon vahingollisuuden ja vaarallisuuden yksilöllinen arviointi). Myös asianomistajan korvausvaatimuksen käsittelyn mahdollisuus rikosasian yhteydessä on huomioon otettava seikka, kuten työryhmä on todennutkin.

Rikosprosessia tarvitaan siis ensinnäkin silloin, kun sanktioon johtava menettely ei tyypillisesti ole selvitetävissä ilman esitutkintaa ja rikosprosessuaalisia keinoja (esitutkinta, pakkokeinot, suullinen ja välitön pääkäsittely). Mikäli menettely tai laiminlyönti on selvitetävissä objektiivisten löydösten (esim. matkustaja ilman matkalippua, väärin pysäköity ajoneuvo tai öljyvana aluksen perässä) tai tällaisiin löydöksiin mahdollisesti liitettyjen presumptioiden perusteella, ei kallista rikosprosessia asian selvittämiseksi tarvita.

Toiseksi rikosprosessia tarvitaan silloin, kun virheellisen sanktiopäätöksen mahdollisuutta on mahdoton hyväksyä. Toisin sanoen rikosprosessia tarvitaan silloin, kun oikeusvarmuuden vaatimukset ovat erityisen tärkeitä esimerkiksi odotettavissa olevan sanktion ankaruuden vuoksi.

Nelikenttäajattelun pohjalta tarkasteltuna rikosprosessi oikeusturvatakeineen on ennen muuta kehitetty torjumaan ns. väärät positiiviset lopputulokset (syyttömän tuomitseminen). Väärän negatiivisen (syyllisen vapauttaminen) lopputuloksen riskiä pidetään rikosprosessissa olennaisesti vähemmän merkityksellisenä kuin syyttömän tuomitsemista. Luonnollisesti rikosprosessin tavoitteena on joko oikea negatiivinen (syytön vapautetaan) tai oikea positiivinen (syyllinen tuomitaan) lopputulos. Vääränkin negatiivisen lopputuloksen (syyllinen vapautetaan) saavuttamista pidetään kuitenkin arvokkaampana kuin epävarmaksi jäävän oikean positiivisen lopputuloksen saamista (in dubio pro reo, favor defensionis). Rikosprosessissa erilaiset väärät ratkaisut arvotetaan eri tasoille toisin kuin esimerkiksi hallinnossa. Jos riskien arvottaminen poikkeaa rikosprosessista, hallinnollinen sanktiointi summaarisine menettelyineen saattaa riittää.

Kolmanneksi rikosprosessia tarvitaan silloin, kun olosuhteet vaativat avoimuuden ja julkisen tuomioistuinkäsittelyn mahdollistamaa vallankäytön kontrollia. Esimerkiksi sananvapausrikkomuksiin hallinnollinen sanktiointi ei välttämättä soveltuisi.

Neljänneksi rikosprosessia tarvitaan silloin, kun menettelyä, teko-olosuhteita ja tekijän syyllisyyden astetta on arvioitava tapauskohtaisesti ja rangaistuksen mittaamiseen liittyy paljon harkintavaltaa. Yksilöllinen rangaistuksen mittaaminen ei käytännössä onnistu ilman suullista ja välitöntä pääkäsittelyä ja kaksiasianosaisprosessia. Mikäli lievätkö rangaistus voidaan määrätä kaavamaisesti, hallinnollinen sanktiointi summaarisine menettelyineen saattaa riittää.

Hallinnollisten sanktioiden käyttäminen sopii siis parhaiten ympäristöön, jossa väärän positiivisen lopputuloksen riski ja vaikutus eivät ole erityisen suuria johtuen siitä, että sanktion perusteena oleva menettely on helposti selvitetävissä ja siitä, että sanktio on suhteellisen lievä.

Väärän ratkaisun riskin ollessa pieni hallinnollisen sanktion määrääminen voi olla luontevaa ja tehokasta. Tällöin voidaan perustellusti lähteä myös siitä, että ihmisoikeussopimuksen rikosprosessille asettamat vaatimukset ja oikeusturvatakeet eivät tule kaikilta osin sovellettaviksi yksinkertaiseen ja rutiiniluonteiseen menettelyyn. Rikosprosessia tarvitaan edellä todetuin tavoin päinvastaisessa tilanteessa - siis tilanteissa, joissa asian selvittämiseksi tarvitaan esitutkinnan ja rikosprosessin keinoja tai joissa sanktio voi olla huomattava.”

6 Rikosprosessia tuomioistuimissa koskevat kehittämissuositukset

6.1 Automatisoitu muistutusjärjestelmä pääkäsittelyjen peruuntumisen ehkäisemiseksi

Nykyisen keskitetyn rikosprosessimenettelyn ehkä pahin ongelma on edelleen se, että usein pääkäsittelyt peruuntuvat asianosaisten ja todistajien poissaolojen takia. Tavanomaiset unohdukset selittävät osan poissaoloista. Esimerkiksi Turun hovioikeuden 20.6.2023 oikeusasiamiehen kansliaan toimittamassa alioikeuksien tarkastuskertomuksessa vuodelta 2022 on kohdassa 3.4.1 todettu seuraavaa:

”Lisäksi pääkäsittelyjä joudutaan peruuttamaan kutsuttujen poissaolon vuoksi aiempaa enemmän, mikä aiheuttaa moninkertaista työtä muun ohella uusien käsittelypäivien sopimisen muodossa. Osin poissaolot ovat johtuneet siitä, että kutsuttava on yksinkertaisesti unohtanut kauan sitten sovitun pääkäsittelyn ajankohdan.”

Ajanvarauksiin perustuvassa yksityisessä ja julkisessa palvelutuotannossa käytetään nykyisin lähes poikkeuksetta puhelimeen tai sähköpostiin tulevia muistutuksia. Vuorokautta ja/tai muutamaa tuntia ennen tapaamista lähetetyt viestit vähentävät merkittävästi asiakkaiden ilmoittamattomia poissaoloja. Näin pystytään vähentämään resursseja kuluttavien ”no show” -tapausten määrää. Vastaava käytäntö olisi työryhmän ehdottamalla (s. 82) tavalla otettava laajamittaiseen käyttöön myös tuomioistuimissa.

Vaikka automatisoitua muistutusjärjestelmää ei teknisistä tai taloudellisista syistä saataisikaan heti käyttöön kaikissa tuomioistuimissa, muistiossa mainittua (s. 82) Itä-Uudenmaan kärjäoikeuden esimerkkiä voitaisiin joka tapauksessa seurata muissakin tuomioistuimissa. Erityisesti nuorten vastaajien rikosjutuissa muistutukset voitaisiin lähettää siinä vaiheessa, kun kärjäsihteeri tai kärjätuomari käy istuntoa edeltävinä päivinä tulevan istuntopäivän juttujen tilannetta läpi istuntoon valmistautuessaan.

6.2 Oikeudenkäynnin tiedoksiannosääntely - puhelintiedoksiannon käyttöalan laajentaminen haasteen tiedoksiannossa, sähköinen tiedoksiantomenettely

Työryhmä on ehdottanut (s. 84), että puhelintiedoksiantoa käytettäisiin haasteen tai muun kutsun tiedoksiannossa nykyistä useammin ja että muutenkin siirryttäisiin kohti menettelyä, jossa haastemies vasta viimesijaisesti pyrkii tapaamaan tiedoksiannon vastaanottajan henkilökohtaisesti.

Työryhmän mukaan (s. 86) olisi tarpeen arvioida mahdollisuutta laajentaa myös todisteellisen sähköisen tiedoksiannon käyttöalaa. Haastemiesten tulisi työryhmän mielestä muutenkin voida hyödyntää tehokkaammin sähköisiä yhteyksiä ja muita sähköisiä menetelmiä tiedoksiantotoiminnassa.

Haastemiesten toimintaan kohdistuvien kantelujen käsittelyn perusteella vaikuttaa siltä, että haastemiesten työtapoja ei ole tuomioistuimissa ohjeistettu puhelintiedoksiantojen osalta tai muutenkaan kovinkaan suunnitelmallisella ja yhdenmukaisella tavalla. Nykyisenkin lainsäädännön mahdollistamat käytännöt tiedoksiantojen toimittamisessa näyttävät vaihtelevan eri tuomioistuimissa. Toimintatavat näyttävät jäävän paljolti haastemiesten ja haastemiesten esimiesten tapauskohtaisten ratkaisujen varaan.

Vaikka tapauskohtainen harkinta ja joustavuus tehtävien suorittamisessa ovat viranomaistoiminnassa yleensä eduksi, saattaisi haastemiesten toiminnan nykyistä suunnitelmallisemmalla johtamisella kohti yhdenmukaisempia menettelytapoja olla saavutettavissa yleisen tason etuja. Päällikkötuomareiden ja haastemiesten esimiesten ohella myös Tuomioistuinvirastolla saattaisi olla oma roolinsa pohdittaessa nykyisen lain mahdollistamien tiedoksiantomenettelyjen parhaita käytänteitä ja haastemieskoulutuksen yleistä sisältöä.

Työryhmän perusajatus siitä, että tiedoksiannot hoidettaisiin mahdollisuuksien mukaan ilman asiakkaan fyysistä kohtaamista – siis muulla tavoin kuin perinteisenä haastemiestiedoksiantona – on sinänsä kannatettava. Perinteiset haastemiestiedoksiannot, ellei niitä suoriteta haastemiehen virkapaikalla, vaativat epäilemättä keskimäärin olennaisesti enemmän aikaa ja valmistelevia toimenpiteitä kuin muut tiedoksiannot. Kentällä toimivien haastemiesten ja heidän esimiestensä osallistaminen asian jatkovalmisteluun olisi kuitenkin välttämätöntä, jotta asiaa voitaisiin arvioida myös käytännön tason toiminnan ja mahdollisten oikeusturvariskien kannalta.

6.3 Lykkäyssäännöstö ja noudon kiinnioloaika

Työryhmä on muistiossaan (s. 90) päätenyt siihen, että noutomääräysten tehokkaammalla käytöllä voitaisiin vähentää pääkäsittelyiden peruuntumisia ja tehostaa rikosprosessin oikeudenkäyntivaihetta. Työryhmän arvion (s. 89) mukaan niin sanottua pystynoutoa eli noutoa ennalta määräämättömälle päivälle, joka sovitaan vasta noudettavan kiinnioton jälkeen, käytetään esimerkiksi Helsingin käräjäoikeudessa joitakin satoja kertoja vuodessa.

Kun tuomioistuin määrää asianosaisen tai todistajan noudettavaksi myöhemmin pidettävään istuntoon, noudettavasta henkilöstä tehdään yleensä poliisilain 2 luvun 3 §:ssä tarkoitettu etsintäkuulutus (pystynouto). Etsintäkuulutus on käytännössä valtakunnallisessa poliisiasian tietojärjestelmässä (PATJA) oleva syöte henkilön tavoittamiseksi. Etsintäkuulutus ei kuitenkaan yleensä tarkoita sitä, että henkilöä aktiivisesti etsittäisiin.

Jo pitkään noutomääräykset on Helsingissä annettu pääosin pystynoutoina eli siten, että istuntopäivä on sovittu vasta, kun noudettava henkilö on jäänyt kiinni jouduttuaan jostain muusta syystä kuin noutomääräyksen takia tekemisiin poliisin kanssa. Tuolloin hänen ”hakunsa” on tarkastettu ja noutomääräys on havaittu. Pystynoutoon on määrätty osoitteettomia vastaajia, mutta myös henkilöitä, joiden osoite ja muutkin yhteystiedot ovat olleet tuomioistuimen tiedossa.

Ainakin Helsingissä on pidetty selvänä, ettei poliisilta voida edellyttää noutojen aktiivista toteuttamista kuin poikkeustapauksissa. Pienemmillä paikkakunnilla on ollut mahdollista määrätä nouto toteutettavaksi vielä samalle päivälle tai joka tapauksessa ennalta määrätylle tietylle istuntopäivälle. Helsingissä tämän on katsottu olevan vain poikkeuksellisissa tapauksissa mahdollista. Lähtökohdaksi on hyväksytty se, että nouto toteutuu vain, jos noutoon määrätty sattuu joutumaan muusta syystä tekemisiin viranomaisten kanssa.

Käsittääkseni noutojen tehottomuus ei johdu siitä, että käräjäoikeudet eivät määräisi noutoja tai siitä, että noutojen täytäntöönpanoon liittyy nykyisin mahdollisuus ”vain” viiden vuorokauden vapaudenmenetykseen. Pikemminkin ongelma on siinä, että yleiseksi käytännöksi on hyväksytty se, että noutomääräys tarkoittaa vain etsintäkuulutuksen kirjaamista poliisin järjestelmiin, muttei sitä, että noutoon määrätty henkilö ennalta määrätyn istuntopäivän aamuna tai sitä edeltävänä päivänä noudettaisiin oikeuteen. Mikäli noutoihin liittyviä käytäntöjä halutaan tehostaa, tarvittaisiin tässä suhteessa ajattelutavan muutos. Olisi siirryttävä passiivisuuden aktiivisuuteen. Tämä edellyttäisi poliisin resurssien kohdentamista noutoihin tavalla, jota ei ennen ole pidetty mahdollisena.

Noutojen tehostamisella saattaisi olla myös yleis- ja erityisestäviä heijastusvaikutuksia siihen, miten tuomioistuimista saatuihin haasteisiin ja kutsuihin yleisesti suhtaudutaan.

6.4 Poissaolokäsittelyjen soveltamisala

Työryhmän muistiossa (s. 94) on lähdetty siitä, että rikosasioiden oikeudenkäynnin perusajatusta eli vastaajan läsnäoloa tulisi arvioida uudelleen. Asiaa tulisi työryhmän mielestä tarkastella uudesta näkökulmasta, jonka mukaan oikeudenkäyntiin osallistuminen olisi pikemminkin vastaajan oikeus kuin velvollisuus.

Minun on vaikea jakaa työryhmän näkemystä vastaajan läsnäolon luonteesta ja merkityksestä rikosoikeudenkäynnille. Rikosasian vastaajalla on jo nykyisin runsaasti oikeuksia; hän saa halutessaan valehdella ja sotkea asiaa tai heittäytyä täysin passiiviseksi ja antaa valitsemansa (yleensä yhteiskunnan maksaman) avustajan puhua ja kiistää uhrin perustellutkin vaatimukset. Käytännössä vastaajan ainoa velvollisuus on saapua paikalle oikeuteen ja olla aiheuttamatta häiriötä.

Nyt tämäkin velvollisuus haluttaisiin kuitenkin muuttaa oikeudeksi. Kysymys ei nähdäkseni kuitenkaan ole pelkästään vastaajasta ja hänen oikeuksistaan vaan myös muiden oikeuksista.

Oikeudenkäynneillä on muitakin funktioita kuin tuomioiden tuottaminen. Tuomion saamista ei ole syytä tehdä liian helpoksi edes sellaiselle vastaajalle, joka tunnustaa syyllisyytensä ja tietää saavansa rikoksestaan tietyn suuruusluokan rangaistuksen. Mielestäni voidaan perustellusti edellyttää, että rikosentekijällä on velvollisuus kohdata julkinen prosessi, jossa hänen tekemisiään käsitellään pikemminkin kuin oikeus saada asia hoidetuksi omalta kannaltaan mahdollisimman vaivattomasti ja näkymättömästi. Poissaolokäsittelyt ovat kuin rehtorin puhuttelu ilman käyntiä rehtorin kansliassa.

Poissaolokäsittelyt voivat ylipäättänsä tulla kysymykseen lähinnä tilanteissa, joissa vastaaja myöntää syytteen oikeaksi tai tilanteissa, joissa näyttö rikoksesta on niin vahvaa, että on samantekevää, mitä vastaaja syytteeseen vastaa, jos ylipäättänsä edes vastaa siihen. Ei ole kuitenkaan yhdentekevää, saako vastaaja tuomion sähköpostiinsa vai joutuuko hän vaivautumaan käräjäoikeuteen kohtaamaan syyttäjän, tuomarin, parhaassa tapauksessa rikoksensa uhrin ja ehkä julkisuudenkin - joko sosiaalisessa tai perinteisessä mediassa. Vaikka vastaaja myöntäisikin syyllisyytensä, saattaa varsinkin nuoren vastaajan kannalta olla hyödyllistä kuulla syyttäjän asiaesittely, odottaa piinalliset minuutit tuomiota käräjäoikeuden odotusaulassa ja kuulla tuomarin perustelut ankaran rangaistuksen mittaamiselle sen sijaan, että tuomio olisi vain yksi huonosti luettu ja pian unohdettu sähköpostiviesti mainosten ja muun roskapostin joukossa.

Käytännössä saattaa esiintyä myös rikosasioita, joissa tavanomaisesta päivittäisrikoksesta, esimerkiksi julkisen omaisuuden töhrimisestä tai muusta vahingonteosta, epäilty henkilö on merkittävässä yhteiskunnallisessa asemassa ja tunnustaa teon. Tällaisessa tapauksessa kirjallinen menettely tai poissaolokäsittely estävät käytännössä sen, että suuri yleisö pääsisi julkisen oikeudenkäynnin kautta arvioimaan teon tahallisuutta ja tekijän motiiveja. Demokraattisessa yhteiskunnassa asian julkisella ja suullisella käsittelyllä on kuitenkin keskeinen merkitys arvioitaessa syytettynä olevan henkilön soveltuvuutta julkisiin tehtäviin esimerkiksi valtiollisten vaalien ehdokkaana.

Hovioikeusprosessin osalta yhdyn täysin siihen, mitä työryhmän muistiossa on todettu (s. 94). Tulisi olla mahdollista, että hovioikeuden pääkäsittelyssä asia voitaisiin valittajana olevan vastaajan poissaolon vuoksi nykyistä useammin jättää sillensä tai ratkaista valittajan poissaolosta huolimatta.

Korkeimman oikeuden ratkaisu [KKO 2022:20](#) paljastaa hyvin nykyisen oikeustilan ongelmallisuuden. Melko tavanomainen tilanne hovioikeuksissa on sellainen, että hovioikeudessa yksin muutoksenhakijana oleva käräjäoikeudessa rikoksesta tuomittu henkilö unohtaa saapua hänen omasta pyynnöstään toimitettavaan pääkäsittelyyn, jonne on kutsuttu uudelleen jo esitutkinnassa ja käräjäoikeudessa kuullut todistajat sekä tarvittavat tulkit kuten mainituissa korkeimpaan oikeuteen päätyneessä tapauksessa. Paikalle saapuu usein muutoksenhakijan sijasta julkisin varoin palkattu avustaja, joka mahdollisesti kertoo olleensa yhteydessä päämieheensä muutama päivä sitten ja tuolloin päämies oli ollut tulossa oikeuteen. Usein avustajakaan ei kuitenkaan ole tavoittanut päämiestään valituksen laatimisen jälkeen. Laillisesta esteestä tai muusta päämiehen poissaolon syystä avustajalla ei yleensä ole tietoa.

Edellä kerrottua tilannetta arvioidaan korkeimman oikeuden linjausten ja nykyisen lain esitöiden mukaisesti oikeuskäytännössä siten, että rikosasian vastaajan valitusta ei voida hänen henkilökohtaisesta poissaolostaan huolimatta jättää osaksikaan sillensä, jos hän on lähettänyt sijaansa asiamiehen. Voidaan kuitenkin pohtia, tarkoittaako ratkaisussa KKO 2022:20 selostetun kaltainen esteetön poissaolo pääkäsittelystä todellakin sitä, että muutoksenhakija olisi lähettänyt sijaansa asiamiehen. Pikemminkin kysymys on yleensä siitä, että muutoksenhakija ei ole pitänyt edes avustajalleen antamaansa lupausta saapua paikalle. Kun muutoksenhakuprosessin läpikäyminen on tuomitun vastaajan kannalta vapaaehtoista ja tapahtuu hänen aloitteestaan ja yksinomaan hänen intressissään, tulisi tällaista poissaoloa voida pitää tahdonilmaisuna siitä, ettei muutoksenhakua haluta jatkaa. Tilanteen ei tulisi muuttua toiseksi, vaikka alun perin avustajaksi pääkäsittelyyn paikalle tullut asianajaja tai muu avustaja ilmoittautuisikin tilanteessa muutoksenhakijan asiamieheksi.

Tilanteessa, jossa muutoksenhakija unohtaa hovioikeuden pääkäsittelyn tai ei muusta syystä saavu paikalle, hovioikeuden pitää nykyisin oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 20 ja 21 §:n sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 2 ja 3 §:n nojalla arvioida, onko pääkäsittely peruutettava esteettömästi poissaolevan muutoksenhakijan kuulemiseksi vai voidaanko pääkäsittely aloittaa muun todistelun vastaanottamiseksi ja lykätä pääkäsittelyä hänen kuulemisekseen ja loppulausuntojen antamiseksi tai onko muutoksenhakijan katsottava luopuneen omasta kuulemisestaan, jolloin pääkäsittelyn toimittamiselle ei olisi estettä. Asiasta joudutaan käymään keskustelua syyttäjän ja asiamiesten kanssa sekä pohtimaan myös asianomistajille ja todistajille aiheutuvaa vaivaa, ajanhukkaa ja kuluja. Kaikki tämä tehdään vain sen takia, että rikoksesta tuomittu muutoksenhakija ei ole tullut ajoissa paikalle. Muutoksenhaussa voi olla kysymys myös siitä, että sillä halutaan viivyttää rangaistuksen täytäntöönpanoa, jolloin poissaolo pääkäsittelystä osaltaan palvelee tätä tarkoitusta.

Olen työryhmän kanssa samaa mieltä siitä, että hovioikeuden pääkäsitelyssä asia tulisi voida muutoksenhakijana olevan vastaajan poissaolon vuoksi nykyistä useammin jättää sillensä. Näin parannettaisiin hovioikeuteen saapuvien juttujen läpivirtausta ja kohdennettaisiin tuomioistuinten, syyttäjien, avustajien ja kaikkien muidenkin rikosprosessin osallisten voimavaroja nykyistä tarkoituksenmukaisemmalla tavalla.

6.5 Kirjallisen menettelyn käyttöala, soveltaminen ja yhdenmukaisuus

Työryhmä on muistiossaan (s. 96) ehdottanut kirjallisen menettelyn käyttöalaa laajennettavaksi siten, että sen piiriin otettaisiin rikokset, joista ankarin säädetty rangaistus on neljä vuotta vankeutta. Työryhmän mukaan kirjallisessa menettelyssä tulisi voida tuomita enintään yhden vuoden vankeusrangaistus. Mitään rikoslajia ei rajattaisi kirjallisen menettelyn ulkopuolelle. Muiden kirjalliselle menettelylle jo nykyisin säädettyjen edellytysten tulisi edelleen täyttyä eikä niihin ehdoteta muutoksia, eli asianosaisten tulisi suostua kirjalliseen menettelyyn ja syytetyn olisi tunnustettava rikos.

Työryhmän ehdotus toisi kirjallisen menettelyn piiriin esimerkiksi törkeän petoksen, törkeän veropetoksen, törkeän maksuvälinepetoksen, törkeän varkauden, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun ja törkeän vapaudenriiston. Törkeiden rikosten tunnusmerkistöön sisältyy yleensä erityisiä kvalifiointiperusteita kuten erityinen raakuus ja julmuus tai erityinen suunnitelmallisuus. Lisäksi kaikkien törkeiden rikosten tunnusmerkistöissä edellytetään sitä, että rikos on myös kokonaisuutena arvioiden törkeä.

Oikeuskäytännössä rikoksen törkeyden kokonaisarvostelu on usein hyvin tapauskohtaista ([KKO 2013:57](#), kohdat 5–8). Oikeuskäytäntö osoittaa, että rikoksen laji ja teko-olosuhteiden pienet yksityiskohdatkin voivat vaikuttaa siihen, millä tavoin rikoksen törkeys kokonaisuutena arvioidaan. Pelkästään rikoksen törkeän tekemuodon jonkin kvalifiointiperusteen täytyminen ei välttämättä riitä rikoksen katsomiseen kokonaisuutena arvostellen törkeäksi. Kokonaisarvostelun painoarvo rikoksen törkeyden arvioinnissa voi vaihdella. Ratkaisussaan [KKO 2011:102](#) (kohta 13) Korkein oikeus on katsonut, että kokonaisarvostelulla on lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa painava merkitys, koska vakavuudeltaan hyvin erilaiset teot voivat täyttää tunnusmerkistön mukaiset kvalifiointiperusteet.

Suhtaudun varauksellisesti siihen, että mahdollisuus käyttää kirjallista menettelyä laajennettaisiin koskemaan teon kokonaisarviointia edellyttäviä törkeitä rikoksia, joiden erityiset kvalifiointiperusteetkin saattavat olla vaikeatulkintaisia ja edellyttää riidattomissakin tapauksissa tuomioistuinkontrollilta erityistä tarkkuutta.

Se, että vastaaja laittaa kirjallisissa lomakkeissa rastit oikeisiin ruutuihin, myöntää syytteen törkeästä rikoksesta ja luopuu oikeudestaan suulliseen käsittelyyn ei välttämättä tarjoa tuomarille riittäviä mahdollisuuksia arvioida teon yksityiskohtia tai esimerkiksi vastaajan teon erityistä suunnitelmallisuutta tai raakuutta sellaisella tarkkuudella, jota vuoden ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemisen voitaisiin perustellusti katsoa edellyttävän.

6.6 Perusteluvelvollisuus ja valtakunnalliset fraasimallit tuomioistuinten ratkaisuisa

Työryhmä on juttukohtaisen työn määrän vähentämiseksi päätenyt esittämään (s. 138), että tuomioistuinten käytössä olevat tietojärjestelmät tukisivat päätöksentekoa niin, että järjestelmä tarjoaisi yleisemmin toistuvien ratkaisujen ja niiden perusteluiden tueksi valmiin pohjan ehdotusteksteineen. Tämä olisi työryhmän arvion mukaan omiaan tiivistämään perusteluita, jolloin päätöksistä tulisi ymmärrettävämpiä ja selkeämpiä.

Minulla ei sinänsä ole huomautettavaa tuomioistuinten valtakunnallisen fraasipankin ja erilaisten ratkaisupohjien luomiseen ja hyödyntämiseen. Tuomioistuinten ratkaisujen perustelujen työlääseen ja hitaaseen laatimiseen liittyvät ongelmat eivät kuitenkaan ratkea fraasien käyttämisellä, vaan kysymys on myös perustelujen laajuutta kasvattaneesta tuomioistuinkulttuurin muutoksesta, joka ei kaikilta osin ole ollut välttämätön. Perustelukulttuuria koskeva korjausliike saattaisikin tehostaa toimintaa enemmän kuin fraasipohjat.

Käytännössä esimerkiksi Sakari-järjestelmässä on lähestymiskieltoasioissa ja syyteharkintaratkaisuisa ollut jo vuosia käytössä ratkaisupohjia väliotsikoineen ja fraasipohjineen. Pohjat ovat kuitenkin olleet kankeita ja joissain tapauksissa jopa hankaloittaneet tuomarin tai syyttäjän työtä (ks. tältä osin apulaisoikeusasiamies Pasi Pölösen 7.6.2021 antama ratkaisu [EOAK/5561/2019](#)).

Suullisuus-, välittömyys- ja keskittämisperiaate kuuluvat nykyisen prosessijärjestyksen keskeisiin menettelyperiaatteisiin yleisissä tuomioistuimissa. Periaatteet ovat toisilleen läheisiä ja tukevat toisiaan. Ratkaisun julistaminen välittömästi suullisen istunnon jälkeen varmistaisi osaltaan periaatteiden toteutumisen myös käytännössä. Jostakin syystä 1990-luvun prosessiuudistukset ovat edellä mainittujen periaatteiden vastaisesti johtaneet sekä riita- että rikosasioissa siihen, että tuomioiden julistaminen istunnon päätteeksi on käynyt harvinaiseksi. Ennen uudistuksia ratkaisut rikosasioissa pääsääntöisesti julistettiin istunnon päätteeksi yleensä melko lyhyen neuvottelutauon jälkeen.

Ratkaisun julistamisella tarkoitetaan ennen muuta ratkaisun sisällön selostamista saapuvilla oleville asianosaisille tuoreessa muistissa olevan istunnon jälkeen. Jos tuomio julistetaan, perustelut voidaan oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 8 §:n 1 momentin nojalla riita-asiassa ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 7 §:n 1 momentin nojalla rikosasiassa jo nykyisin ilmoittaa ainoastaan pääpiirteittäin – edellyttäen, että asianosaiset siihen suostuvat. Yleensä he suostuvat, koska haluavat saada tietää ratkaisun heti.

Tuomion perustelemista koskevat säännökset mahdollistavat jo nykyisin myös tuomion perustelemisen esimerkiksi niin, ettei esitetyn todistelun sisältöä selosteta laajasti. Olisikin tarkoituksetonta selostaa todistajien kertomusten sisältöä tuomiota julistettaessa, jos asianosaiset ovat hetkeä aikaisemmin olleet itse istunnossa mukana vastaanottamassa ja kuulemassa todistelua sekä esittämässä todistajille kysymyksiä. Eri asia toki on, että todistajien kertomusten sisällön selostaminen tuomiossa saattaa helpottaa esimerkiksi hovioikeuden jatkokäsittelylupaharkintaa.

Kiinnitän tässä yhteydessä huomiota myös siihen, että hovioikeuksien ratkaisujen perustelut ovat niissä asioissa, joissa jatkokäsittelylupa on myönnetty, nykyisin huomattavan pitkiä ja perusteellisia, vaikka käräjäoikeuden ratkaisun lopputulos hyväksyttäisiinkin. Toisin kuin korkeimman oikeuden ratkaisuissa, myös valituksen ja vastauksen perustelut selostetaan hovioikeuksien ratkaisuissa laajasti.

Käsitykseni mukaan Suomessa hovioikeuksien ratkaisut on usein laadittu pidemmän kaavan mukaan kuin Ruotsissa. Kirjoitustapojen erolla saattaa olla yhteytensä myös siihen, että Ruotsissa hovioikeuksien ratkaisut annetaan pääkäsittelyjen jälkeen säännönmukaisesti nopeammin kuin Suomessa. Kuten apulaisoikeusasiamies Pasi Pölonen on 21.12.2022 antamassaan ratkaisussa [EOAK/2472/2020](#) todennut, hovioikeuksilla on Suomessa suuria vaikeuksia noudattaa laissa olevaa 30 päivän sääntöä pääkäsittelyssä käsiteltyjen juttujen ratkaisujen antamisessa.

Väheksymättä fraasien ja fraasipankin merkitystä, pitäisin niitä tärkeämpänä oikeudenkäyntien tehostamisen keinona sitä, että käräjäoikeudet pyrkisivät nykyistä useammin julistamaan ratkaisunsa heti pääkäsittelyn jälkeen sen sijaan, että ratkaisut kirjoitetaan kansliassa ja annetaan viiveellä. Hovioikeuksien osalta olisi syytä pohtia, miksi jatkokäsittelylupajärjestelmä on johtanut siihen, että luvan saaneissa jutuissa ratkaisut näyttävät olevan pidempiä ja perusteellisempia kuin vastaavissa jutuissa ennen lupajärjestelmän käyttöönottoa. Lisäksi olisi syytä selvittää, miksi ratkaisut Ruotsin hovioikeuksissa ovat yleensä suppeampia kuin Suomessa, mutta ne annetaan nopeammin kuin Suomessa.

7 Rikosasioiden valmistelua koskevat kehittämisehdotukset

7.1 Preklusio ja siihen rinnastuvat keinot

Preklusio on prosessisanktio, joka tarkoittaa sitä, että passiivinen asianosainen menettää tietyssä ennalta määritellyssä prosessin vaiheessa oikeutensa uusien seikkojen tai todisteiden esittämiseen. Preklusiolla pyritään turvaamaan keskitetty pääkäsittely ja vähennetään asianosaisten taktikointimahdollisuuksia. Preklusio lisää näin ollen oikeusvarmuutta ja käsittelyn reiluuutta (fair trial), koska asianosaiset eivät voi piilotella tosiseikkoja tai todisteita ja ajoittaa niiden esittämistä vastapuolen kannalta mahdollisimman hankaliin prosessin vaiheisiin. Tämä kannustaa paitsi rehelliseen, myös tehokkaaseen ja oikeudenmukaiseen oikeusprosessiin.

Preklusiota on oikeuskäytännössä ([KKO 2015:51](#), kohta 22) perusteltu seuraavasti:

”Preklusion tarkoituksena on edistää oikeudenkäynnin varmuutta ja keskittämistä. Lisäksi tavoitteena on vaikuttaa oikeudenkäynnin joutuisuuteen estämällä sen kohteen ja oikeudenkäyntiaineiston hallitsematon laajeneminen oikeudenkäynnin myöhäisessä vaiheessa. Täten preklusiolla pyritään myös turvaamaan asianosaisten prosessuaalinen tasavertaisuus ja vastapuolen puolustautumismahdollisuudet. Preklusiolla muutoksenhakuvaiheessa hovioikeudessa pyritään turvaamaan muun muassa oikeudenkäynnin painopisteen säilymistä käräjäoikeudessa ja siten oikeusastejärjestyksen ylläpitämistä.”

Työryhmän muistiossa on siteerattu kohtia korkeimman oikeuden ja eduskunnan oikeusasiamiehen rikosprosessin tehostamishankkeen mietinnöstä antamista lausunnoista, joissa on puollettu keinoja puuttua puolustuksen rikosprosessissa valitsemaan sotkemistaktiikkaan ja tarkoitukselliseen viivyttelyyn todisteiden ilmoittamisessa. Työryhmä onkin tältä pohjalta päätenyt siihen (s. 108), että myös rikosasian asianosaisten prosessitoimilta olisi voitava edellyttää yksilöintiä, täsmällisyyttä ja prosessuaalista oikea-aikaisuutta.

Työryhmän ajatus vaikuttaa saaneen huomiota myös hallitusohjelmassa ([Vahva ja välittävä Suomi](#), Neuvottelutulos hallitusohjelmasta 16.6.2023), jonka sivulla 188 on seuraava kirjaus:

”Selvitetään mahdollisuudet laajentaa asianosaisten velvollisuutta esittää todistelua määräajassa.”

Työryhmän muistiossa (s. 108) on esitetty, että preklusio olisi rikosasioissakin tehokkain keino pääkäsittelyä edeltävän valmistelun tehostamiseksi. Työryhmä on aiheellisesti korostanut sitä, ettei ehdotuksen voitaisi katsoa tarkoittavan rikosasian vastaajalle asetettavaa velvollisuutta myötävaikuttaa syyllisyytensä selvittämiseen. Tästä olen samaa mieltä.

Preklusiouhalla pyrittäisiin vain siihen, että puolustuskin esittäisi rikosasiassa kaikki väitteensä ja vetoaisi tarpeellisiksi katsomaansa todisteluun oikeudenkäynnin järkevän aikataulutuksen edellyttämässä vaiheessa.

Epäily siitä, että määräaikojen asettaminen rikosasian vastaajalle ja velvollisuus toimia määräaikojen puitteissa, voisivat loukata vastaajan itsekriminointisuoja, on mielestäni turha. Rikosasian vastaajalla on jo nykyisin noudatettavanaan oikeudenkäyntiin liittyviä määräaikoja. Ainakin toistaiseksi vastaaja voidaan velvoittaa saapumaan oikeuteen tiettyinä päivinä tiettyyn aikaan sakon ja noudon uhalla. Mahdollisessa muutoksenhaussakin hänen on noudatettava tyytymättömyyden ilmoittamiselle ja valittamiselle säädettyjä määräaikoja uhalla, että tuomio muuten saa lainvoiman. Jos muutoksenhaun määräpäivää ei noudateta, on turha myöhemmin vedota siihen, että määrääjat ja vastaajalle asetettu toimimisvelvollisuus loukkaisivat itsekriminointisuoja. Nähdäkseni prosessin kuluessa asetettavat preklusiouhkaiset määrääjat eivät luonteeltaan poikkeaisi muista prosessuaalisista määrääjoista.

Oikeus olla myötävaikuttamatta oman syyllisyyden selvittämiseen ei tarkoita oikeutta sotkea asiaa tai karttaa rikosprosessia. Tuomioistuimen tulee prosessinjohtoa koskevien prosessisäännösten mukaan valvoa, että asia tulee asianmukaisesti käsitellyksi eikä asiaan sekoiteta mitään siihen kuulumatonta. Sotkemisvaaraa torjutaan oikeudenkäymiskaaren ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa säädettyin prosessinjohdollisin keinoin. Sotkemisvaara voi olla myös vangitsemisen erityisenä edellytyksenä kuten karttamisvaarakin.

Rikoslain 15 luvussa on useita rangaistussäännöksiä, joissa on kysymys rangaistavaksi säädetystä oikeudenkäynnin sotkemisesta esimerkiksi todistusaineistoa vääristelemällä tai todistajia uhkailemalla. Säännökset koskevat myös rikosasian vastaajaa. Vaikka työryhmän muistiossa mainitussa sotkemistaktiikassa (s. 109) ei edettäisi rikosten asteelle, on vaikea nähdä perusteita sille, että asianajaja tai lupalakimies saisivat päämiehen edun nimissä tietoisesti pyrkiä sotkemaan asiaa.

Pidän jossain määrin yllättävänä työryhmän muistion sivulle 101 otettua mainintaa siitä, että asianajajakunnan ja oikeudenkäyntiavustajien näkökulmasta preklusiossa olisi kysymys ”erittäin merkittävästä asiasta, joka käytännössä tarkoittaisi rikosoikeudenkäyntiä koskevan kulttuurin muuttamista kokonaisuudessaan”. Toivottavasti lausuman ei voida tulkita viittaavan siihen, että tarkoituksellinen viivyttely todisteiden nimeämisessä ja muu sotkemistaktiikka kuuluisi avustajien normaaliin toimintakulttuuriin. Mikäli näin olisi, muutosta nähdäkseni tarvittaisiin sitäkin kipeämmin.

Työryhmä on muistiossaan siteerannut (s. 105) sitä, mitä olen aikaisemmassa lausunnossani [EOAK/1829/2022](#) todennut brittiläisten asianajajien velvollisuuksista suhteessa tuomioistuimeen ja päämieheensä. Lausuntoni siteeraamisen jälkeen työryhmä on päätenyt jossain määrin kryptisellä tavalla toteamaan seuraavaa (s. 106):

”Huomioitavaa on oikeusasiamiehen lausunnossa mainitun esimerkin osalta se, että UK:ssa on käytössä common law -järjestelmä, joka poikkeaa merkittäväällä tavalla Suomen oikeusjärjestelmästä.”

Suomessa itsekriminointisuojaan eri ulottuvuudet ovat vasta tiettyjen korkeimman oikeuden ratkaisujen jälkeen (esim. [KKO 2010:49](#), [2011:46](#) ja [2012:45](#)) nousseet juridisen keskustelun kohteeksi, kun taas common law-maissa itsekriminointisuojaan juuret ulottuvat kauas oikeushistoriaan. Common law -maissa itsekriminointisuoja on yksi keskeisimmistä rikos- ja prosessioikeudellisista periaatteista. Esimerkiksi Yhdysvalloissa perustuslain viides lisäys vuodelta 1791 (fifth amendment) on maailmanlaajuisesti tunnettu ja sitä kautta myös monien muiden maiden perustuslakeihin ja kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin sisällytetty periaate. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on hakenut johtoa common law -maiden oikeuskäytännöstä itsekriminointisuoja koskeneissa ratkaisuisaan. Monilta muiltakin osin, esimerkiksi suullisuuden ja avustajan käyttöä koskevien yleisten periaatteiden osalta, Euroopan ihmisoikeussopimus ja sen tulkintakäytäntö rakentuvat toisen maailmansodan läntisten voittajavaltioiden oikeusjärjestelmien fair trial -ideaalin eikä siis mannemaisen prosessiperinteen varaan.

Ajatus siitä, että Suomessa asianajajien ”code of conduct” ei voisi olla vastaava kuin esimerkiksi Yhdistyneessä Kuningaskunnassa ja että prosessisääntöjen tulisi itsekriminointisuojaan vuoksi tarjota asianajajalle enemmän taktisia mahdollisuuksia asiakkaan edun nimissä kuin common law -maissa, ei nähdäkseen välttämättä ole kestäväällä pohjalla. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin (fair trial) olennainen osa on reilu prosessi, jossa ei tahallaan pyritä hämmentämään ja johtamaan tuomioistuinta harhaan eikä pelata aikaa (play for time).

7.2 Todistelun ilmoittaminen sanktion uhalla

Prosessuaaliset sanktiot jaetaan yleensä kolmeen eri ryhmään: 1) uhkasakkoon, 2) asian ratkaisemiseen passiivisen asianosaisen vahingoksi sekä 3) preklusioon. Kaikki sanktiolajit ovat käytössä riitaprosessissa. Uhkasakkoa käytetään myös rikosprosessissa, kun asianosainen veloitetaan saapumaan oikeuteen. Kahta muuta sanktiota ei toistaiseksi Suomessa käytetä varsinaisessa rikosprosessissa. Preklusion käyttöönottoa olisi kuitenkin edellä todetuilla tavoin syytä harkita.

Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 22 §:n mukaan tuomioistuin voi dispositiivisessa riita-asiassa tarvittaessa kehottaa asianosaista esittämään määräajassa vaatimuksensa, niiden perusteet sekä todisteet ja todistusteemat sillä uhalla, ettei hän määräajan jälkeen saa vedota uuteen vaatimukseen tai seikkaan taikka ilmoittaa uutta todistetta, jos hän ei saata todennäköiseksi, että hänen menettelynsä on johtunut pätevistä syistä. Riita-asioissa tuomioistuimilla on siis mahdollisuus estää asianosaisen mahdollinen taktikointi kuten esimerkiksi tahallinen viivyttely todisteiden esittämisessä.

Juha Lappalainen ja Tuomas Hupli (Siviilijutun käsittely, s. 1003, teoksessa *Frände, Dan toim. Prosessioikeus 2017*) ovat tiivistäneet preklusion tarkoituksen näin:

”Rehelistä prosessaajaa ei preklusiolla pidä rangaista, mutta taktikoiva aineiston pantaaminen tulee torjua.”

Prosessuaalisten määräaikojen ansiosta sekä asianosaiset että tuomioistuin pystyvät valmistautumaan tarvittavien prosessitoimien suorittamiseen. Sekä asianosaisten että tuomioistuimen näkökulmasta preklusio tuo prosessiin ennakoitavuutta ja selkeyttä.

Saksalainen rikosprosessi lienee todistelun esittämisen suhteen olennaisesti inkvisitorisempi kuin suomalainen prosessi. Kuten työryhmän muistiossa on todettu (s. 103), vaikuttaa kuitenkin siltä, että Saksan rikosprosessilakiin sisältyy säännös, joka vaikutuksiltaan vastaa oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 22 §:n säännöstä. Asian jatkovalmistelussa olisi syytä huolellisesti selvittää, onko olemassa syitä, jotka estäisivät vastaavan sääntelyn käyttöön ottamisen myös Suomessa.

7.3 Rikosasian vastaajan käsitys syytteen teonkuvauksesta ja todistelusta

Käytännössä on esiintynyt tilanteita, joissa rikosprosessiin erityisen hyvin perehtynyt rikoksesta epäilty henkilö on laajassa rikosasiassa pidättäytynyt kaikesta tapahtumien kommentoinnista ennen kuin hän on saanut käräjäoikeuden pääkäsittelyssä mielestään riittävän käsityksen siitä, mitä näyttöä syyttäjillä on käytössään. Vasta sen jälkeen, ja osittain vasta hovioikeudessa, puolustus on esittänyt paikkansa pitämättömiä vaihtoehtoisia tapahtumainkulkuja, jotka on sovitettu syyttäjän todistelusta ilmeneviin tapahtumiin, aikoihin ja paikkoihin tavalla, joka on aiheuttanut syyttäjille merkittävän lisätutkintojen tarpeen kesken käynnissä olevan pääkäsittelyn.

Syyttäjien käytössä voi vain hyvin poikkeuksellisissa tapauksissa olla istuntosalista suora linja eräänlaiseen poliisin ”back office” -toimintoon, jonne puolustuksen yllättävien uusien väitteiden aiheuttamat lisätutkintapyynnöt voidaan reaaliaikaisesti pääkäsittelystä ohjata. Tavanomaisissa asioissa nopeisiin lisätutkintoihin ei ole käytössä resursseja eikä pääkäsittelyn keskeyttämiseen tai lykkäämiseenkään välttämättä ole käytännön mahdollisuuksia.

Rikosprosessia kuvataan joskus vaihtoehtoisten tapahtumainkulkujen kamppailuksi. Syyttäjän esittämän tapahtumainkulun paikkansa pitävyyttä pyritään yleensä kontrolloimaan sitomalla väitetyt tapahtumat todistelun avulla aikaan ja paikkaan sekä muihin tiedossa oleviin tapahtumiin. Rikosjutuissa keskeistä näyttöä ovat nykyisin usein teletiedot, jotka osoittavat liittymän sijainnin ja yhteydenpidon muihin liittymiin.

Vastaavasti kuitenkin puolustus voi pyrkiä esittämään sijaintitiedoille ja yhteydenpidolle muun kuin rikoksiin viittaavan, usein yllättävänkin, selityksen. Selitys voidaan nykyisin esittää vasta käräjäoikeuden pääkäsittelyssä tai hovioikeudessa ja sen paikkansa pitävyyden kontrollointi saattaa edellyttää syyttäjiltä laajamittaisia uusia selvityksiä. Käytännössä kysymys voi olla esimerkiksi tietyn teletiedoista ilmenevän yhteydenpidon, sijaintitietojen, matkojen tai metsäretkien väitetystä yhteydestä huumausaineiden levitykseen.

Edellä kuvattujen tilanteiden välttämiseksi olisi tärkeää, että asian jatkovalmistelussa selvitettäisiin mahdollisuuksia sisällyttää oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin säännös, joka sisällöltään vastaisi riita-asioissa sovellettavaa oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 22 §:n säännöstä.

Työryhmän muistiossa esitetyt epäilykset (s. 109) siitä, että preklusiosäännös voisi aiheuttaa merkittävän ristiriidan avustajan ja päämiehen välillä, saattavat olla perusteltuja tilanteissa, joissa nimenomaan vastaaja itse haluaa viivyttää ja sotkea asiaa. Mikäli kuitenkin asianajat ja muut avustajat osaltaan sitoutuvat oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin pelisääntöihin, tällaisen ristiriidan välttämisen ei pitäisi olla peruste uudistuksen vastustamiselle.

Työryhmän muistiossa on todettu (s. 109), että ”ehdotus edellyttäisi periaatteellisesti merkittävää muutosta oikeudenkäyntiavustajia koskevaan lainsäädäntöön ja tapaohjeistukseen”. Ilmeisesti kirjauksen taustalla on ajatus siitä, että asianajajan ja muun oikeusavustajan tehtävänä nykyisin olisi ilman rajoitteita ajaa päämiehen etua – siis ilmeisesti tarvittaessa myös sotkemis- ja viivytystaktiikkaa hyväksi käyttäen. Tämän ajattelutavan perusteltu oikeudellinen haastaminen kansainvälisen vertailun ja ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännönkin valossa olisi asian jatkovalmistelussa tärkeää.

Jatkovalmistelussa olisi syytä analysoida tarkemmin myös muistiossa mainittua (s. 109) usein käytettyä iskulauseenomaista toteamusta siitä, että ”oikeudenkäyntiavustajat eivät ole tuomioistuimen jatke” sekä tarkastella kriittisesti epäilystä siitä, että preklusiosääntely voisi vaarantaa asianajajakunnan riippumattomuuden ja itsenäisyyden.

Se, että kaikki oikeudenkäynnin ammattimaiset osapuolet noudattavat niitä pelisääntöjä, joita asian asianmukainen ja viivytyksetön käsittely edellyttää, ei nähdäkseni tee kenestäkään tuomioistuimen jatketta. Yhteisten ja yhtäläisten pelisääntöjen noudattaminen ei myöskään mielestäni vaarantaisi asianajajakunnan riippumattomuutta tai itsenäisyyttä.

7.4 Oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 2 §:n mukaan vastaaja voi joutua korvaamaan kustannukset, jotka hän on aiheuttanut jättämällä pois tuomioistuimesta tai jättämällä noudattamatta tuomioistuimen antamia määräyksiä taikka jos hän on muuten velvollisuuden vastaisella menettelyllään tahallisesti tai huolimattomuudesta pitkittänyt käsittelyä ja siten aiheuttanut valtiolle taikka toiselle asianosaiselle kustannuksia.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 3 §:n mukaan vastaajan edustaja, asiamies tai avustaja, joka 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla tahallisesti tai huolimattomuudesta on aiheuttanut valtiolle tai toiselle asianosaiselle oikeudenkäyntikuluja, voidaan velvoittaa sen jälkeen, kun hänelle on varattu tilaisuus tulla kuulluksi, yhteisvastuullisesti vastaajan kanssa korvaamaan kyseiset kulut.

Edellä mainittuja säännöksiä sovelletaan vain harvoin. Niiden voimassaolo kuitenkin osoittaa, ettei lainsäätäjä ole lähtenyt siitä, että rikosprosessissa olisi päämiehen edun nimissä sallittua turvautua myös viivytyks- ja sotkemistaktiikkaan ilman vaaraa joutua vastaamaan siitä aiheutuvista ylimääräisistä kuluista. Kuluvastuuta koskevan sääntelyn ei myöskään ole katsottu vaarantavan itsekriminointisuojaaja tai asianajajakunnan itsenäistä ja riippumatonta asemaa.

Edellä mainittujen kulusäännösten soveltamisedellytykset täsmentyisivät, mikäli rikosasian vastaajatkin sitoutettaisiin nykyistä täsmällisemmin ja selvemmin edellä käsiteltyihin määräaikoihin ja muuhun prosessin vaiheistukseen. Muutoksia lainsäädäntöön ei kulusäännösten osalta siinä tapauksessa välttämättä tarvittaisi.

7.5 Pääkäsittelyn ulkopuolella ennakkollisesti tapahtuva todistajan tai asianosaisen kuuleminen

Rikosoikeudenkäynneissä, erityisesti huumausainerikosjutuissa, käsitellään jatkuvasti esitutkintakertomusten muuttamiseen liittyviä kysymyksiä. Tyypillisesti kysymys on esitutkinnassa annettujen tunnustusten peruuttamisesta pääkäsittelyssä (esim. [KKO 2000:35](#), [2012:45](#) ja [2013:25](#)). Usein vastaajat vetoavat väärinymmärryksiin, painostukseen, uhkailuun, avustajan poissaoloon tai tulkkausvirheisiin. Esitutkintakertomuksen sisältöön ja kuulusteluolosuhteisiin liittyvien väitteiden käsittelyyn käytetään huomattavia määriä asianosaisten ja tuomioistuinten aikaa ja energiaa päivittäin eri oikeusasteissa. Lähes kaikki ongelmat voitaisiin kuitenkin välttää sillä, että kuulustelut videoitaisiin. Esitutkintaviranomaisen toimesta tapahtuvaa kuulustelujen tallentamistakin parempi näyttöarvo kuitenkin saavutettaisiin, jos kertomukset videoitaisiin tuomarin edessä käräjäoikeudessa jo ennen pääkäsittelyä. Asia on rikosprosessien tehostamisen kannalta ensiarvoisen tärkeä.

Pyrkimykset siihen, että rikoksesta epäillyt ja muut rikosprosessissa todistelutarkoituksessa kuultavat henkilöt voisivat jo aikaisessa vaiheessa prosessia antaa kertomuksensa kontrolloiduissa olosuhteissa oikeudessa, ovat jo ihmisen muistin toiminnankin kannalta kannatettavia. Tavoitetta saada luotettavaa näyttöä edistettäisiin, kun lausumat annettaisiin ajallisesti lähempänä tapahtunutta tekoa. Samalla voitaisiin lyhentää tutkintavankeusaikoja ja vähentää yhteydenpitörajoitusten käyttöä erityisesti huumausainerikosasioissa.

Koska hovioikeusmenettelyn uudistaminen todistelun vastaanottamisen osalta on jo joka tapauksessa johtamassa siihen, että kärjäoikeuksien istuntosalit lähivuosina varustetaan videotallennukseen tarvittavilla laitteilla, uudistuksen toteuttamiseen ei liittyisi teknisiä ongelmia.

Ruotsin oikeudenkäymiskaareen on lisätty uusi säännös, joka antaa mahdollisuuden ottaa vastaan todistelua oikeudessa jo esitutkintavaiheessa tai joka tapauksessa ennen pääkäsittelyä (RB 23 kap. 15 §). Tuomioistuim voi tutkinnanjohtajan tai epäillyn pyynnöstä ottaa vastaan tällaista todistelua, jos se katsotaan sopivaksi. Todisteen vastaanottamisen tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa on otettava huomioon tutkinnan laajuus, rikoksen laatu, todisteen vastaanottamisen merkitys ja muut olosuhteet.

Ruotsissa käytössä olevaan menettelyyn sisältyy myös kanssaepäiltyjen paikallaoloon ja kyselyoikeuden toteuttamiseen liittyvää sääntelyä (RB 23 kap. 15 b §). Pidän tärkeänä, ettei mahdollisuus kuulla esimerkiksi törkeästä huumausainerikoksesta epäiltyä oikeudessa jo ennen esitutkintaa johtaisi vastaaviin kanssavastajien kyselyoikeutta koskeneisiin ongelmatilanteisiin kuin vanhan rikosprosessin aikana. Ennen korkeimman oikeuden ratkaisua KKO 1991:84 oli nimittäin tavanomaista, että syytetyn kiistettyä huumausainerikosta koskevan syytteen näyttönä esitettiin huumausainerikoksista samassa jutussa aikaisemmin tuomittujen henkilöiden esitutkinnassa antamia ja oikeudessa toistamia kertomuksia. Yleensä tällaiset kertomukset hyväksyttiin näytöksi syyllisyydestä varaamatta syytetyille tilaisuutta kuulustella kertomusten antajia. Edellä mainittu prejudikaatti kuitenkin aiheellisesti muutti tämän pitkään jatkuneen käytännön.

8 Kärjäoikeuden kokoonpanoja koskevat kehittämisehdotukset

8.1 Yhden tuomarin kokoonpanon päätösvalan laajentaminen

Valtaosa rikosasioista käsitellään nykyisin yhden tuomarin kokoonpanossa. Rikosasiassa kärjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja, jos mistään syytteessä tarkoitettusta yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin vankeutta enintään neljä vuotta. Yhden tuomarin päätösvalta on siis rikosasioissa jo nykyisellään hyvin laaja.

Työryhmä on muistiossaan suhtautunut (s. 116 ja 117) myönteisesti siihen, että yhden tuomarin kokoonpanon päätösvaltaa laajennettaisiin siten, että rikosasia voitaisiin käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa, jos syytteessä tarkoitettusta teosta voitaisiin tuomita enemmän kuin neljä mutta enintään kuusi vuotta vankeutta. Työryhmä on perustellut ehdotustaan sillä, että asianmukaista kokoonpanoa tulee tarkastella asian laadun ja laajuuden näkökulmasta eikä pelkästään enimmäisrangaistuksen kannalta. Ehdotuksella saatava liikkumavara mahdollistaisi käräjäoikeuksille laajemman harkintavallan määrittää tarkoituksenmukainen kokoonpano kunkin asian käsittelyyn.

Työryhmän muistiossa esitetty ehdotus vaikuttaa sinänsä perustellulta. Toistan tässä yhteydessä kuitenkin sen, minkä totesin jo 10.3.2016 antamassani lausunnossa EOAK/2774/2016 oikeusprosessien keventämistä käsitelleessä arviomuistiosta ja 25.8.2017 antamassani lausunnossa [EOAK/4283/2017](#) oikeusprosessien keventämistä käsitelleen työryhmän mietinnöstä:

”En kannata yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalan laajennusta. Päinvastoin käräjäoikeuksien mahdollisuuksia käyttää laajempia ammattituomarikokoonpanoja tulisi merkittävästi lisätä. Oikeusturvajärjestelmiämme on viime vuosina heikennetty paitsi suoranaisten resurssileikkausten muodossa, myös epätoivottavilla järjestelmämuutoksilla (muun muassa jatkokäsittelylupajärjestelmän laajennuksella ilman vastaavaa käräjäoikeusresurssien lisäämistä, tuomioistuinmaksujen korotuksella ja luomalla syyteneuvottelujärjestelmä). Yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalan laajentaminen merkitsisi edelleen yhtä askelta oikeusturvan tason heikentämisessä.”

Olen kuitenkin periaatteessa samaa mieltä työryhmän kanssa siitä, että tuomioistuinten kokoonpanoja rikosasioissa tulee tarkastella pikemminkin asian laadun ja laajuuden näkökulmasta kuin pelkästään enimmäisrangaistuksen kannalta. Käytännössä ongelmana kuitenkin on se, etteivät käräjäoikeuksien resurssit riitä kolmen ammattituomarin kokoonpanon käyttämiseen niin usein kuin se olisi tarpeen.

Järjestelmää tulisi kehittää siihen suuntaan, että prosessin painopiste olisi nykyistä selvemmin käräjäoikeudessa. Tämä puolestaan edellyttäisi niin laadukasta tuomitsemistoimintaa käräjäoikeustasolla, että muutoksenhakuun ei olisi todellista tarvetta. Kollegio kykenee laadukkaampaan tuomitsemistoimintaan kuin yksi tuomari - eihän ylemmissä tuomioistuimissa muuten olisi kolmen tai viiden tuomarin peruskokoonpanoja.

Tuomioistuinkollegio on tunnetusti parhaimmillaan, kun sen jäsenenä on erilaisia viisaita tuomareita. Kun kokoonpanon jäsenet lähestyvät asiaa hiukan eri näkökulmista, jutun näyttö- ja oikeuskysymykset tulevat yhden tuomarin tarkastelua kattavammin ja monipuolisemmin arvioiduiksi.

Tämä heijastuu ratkaisun perusteluihin silloinkin, kun tuomarit ovat asian lopputuloksesta samaa mieltä. Huolellisesti punnitut ”pro et contra” – tyyppiset perustelut syntyvät kollegiossa luonnollisemmin kuin yksin toimiessa. Hyvät perustelut vähentävät muutoksenhaun tarvetta.

Monijäsenisen kokoonpanon käyttäminen edistää varsinkin laajoissa jutuissa käytännön työn sujuvuutta ja käsittelyn nopeutta. Kirjoitus- ja valmisteluvastuita voidaan jakaa eivätkä kaikki työt kasaannu yhdelle tuomarille. Työnjako pääkäsittelyssä mahdollistaa sen, että puheenjohtajana toimiva tuomari voi tarkemmin keskittyä prosessin johtamiseen, mikä saattaa osaltaan johtaa siihen, että prosessissa keskitytään tavanomaista tarkemmin olennaiseen.

Perustellut erimielisyydet ja äänestykset ovat osoitus kollegion tarkoituksen toteutumisesta. Työryhmän esiin nostamassa kahden tuomarin kokoonpanossa äänestys esimerkiksi syyllisyyskysymyksestä tai rangaistuksen ehdottomuudesta ei kuitenkaan välttämättä näytä hyvältä. Jutun lopputuloksen määräytyminen tuntuu tasapelitilanteessa liian täpärältä ja sattumanvaraiselta. Äänten mennessä tasan rikosasiassa voittaa aina vastaajalle lievempi mielipide. Suurempien kollegioiden kiperätkin äänestystulokset on helpompi hyväksyä kuin kaksijäsenisen kokoonpanon 1–1-tilanteet, joissa toinen kuitenkin voittaa.

Korkeimman oikeuden valituslupakokoonpanoissa kaksijäsenisyys toimii hyvin sen vuoksi, että erimielisyyden ilmetessä asia lykätään jatkoesittelyyn, jonne arvotaan mukaan kolmas jäsen. Kaksijäseninen jaosto ratkaisee asian vain, jos se on yksimielinen. Käräjäoikeudessa tällaista menettelytapavaihtoehtoa ei käytännössä ole, koska vahvennettua kokoonpanoa vaativat asiat käsitellään yleensä pääkäsittelyssä. Kolmatta jäsentä ei erimielisyyden ilmetessä voida enää ratkaisuneuvottelujen alettua kutsua mukaan, koska hän ei ole ollut mukana pääkäsittelyssä.

Edellä kerrotuista syistä katson, toisin kuin työryhmä (s. 117), että kaksijäseninen kokoonpano ei yleensä ole soveltuva kokoonpanovaihtoehto käräjäoikeudessa käsiteltäviin laajoihin ja vaativiin rikosjuttuihin. Juuri vaativissa jutuissa joudutaan usein äänestämään. Perinteinen kolmen ammattituomarin kokoonpano soveltuu näihin tilanteisiin parhaiten.

8.2 Lautamiesjärjestelmän tarpeellisuus

Olen aikaisemmissa lausunnoissani katsonut, että lautamiesjärjestelmän kehittäminen tai siitä luopuminen olisi yksi merkittävä elementti oikeusprosessien keventämisessä. Toisaalta viime vuosina kokoonpanosäännökset ovat muuttuneet niin, että lautamieskokoonpanojen osuus ratkaistujen rikosoikeudellisten juttujen kaikista ratkaisukokoonpanoista on laskenut noin neljään prosenttiin.

Lautamiesjärjestelmän tarpeellisuus voidaan hyvin perustein kyseenalaistaa. Lautamiehet ovat maallikkotuomareita, joiden tuomioistuinten ratkaisutoimintaan osallistumisen keskeisenä yhteiskunnallisena perusteena ja tavoitteena on pidetty ([HE 7/2016 vp](#), s. 129) sitä, että he

- a) edustavat kansan oikeustajua,
- b) valvovat oikeudenkäyttöä käräjäoikeuksissa ja
- c) varmistavat oikeudenkäytön julkisuuden.

Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen on lautamiesten valintatapaa koskevassa 20.3.2023 antamassaan lausunnossa [EOAK/1609/2023](#) todennut mainittujen tavoitteiden toteutumisesta seuraavaa:

”Kansan oikeustaju saattaa esimerkiksi ympäristönsuojeluun, maahanmuuttoon tai huumausaineiden käyttöön liittyvissä kysymyksissä vaihdella suuresti. Kahden lautamiehen sattumanvarainen valikoituminen yksittäisen jutun ratkaisukokoonpanoon ei näin ollen voine välittää koko kansan oikeustajun ohjaavaa vaikutusta ammattituomarin ratkaisutoimintaan.

Kansan oikeustajusta puhutaan yleensä rikoksiin liittyvissä asiayhteyksissä ja usein väitetään esimerkiksi, ettei yleinen rangaistuskäytäntö vastaa kansan oikeustajua. Kansan oikeustajua pyrittiin selvittämään 2017 Helsingin yliopiston oikeusministeriön toimeksiannosta tekemässä tutkimuksessa. Tutkimuksen mukaan kansalaisten käsitykset sopivasta rangaistustasosta vaihtelivat huomattavasti. Kun tutkimukseen sisältyneissä kuvitelluissa rikostapauksissa annettuja rangaistuksia vertailtiin, huomattiin, että kansalaisten antamissa rangaistuksissa oli huomattavaa hajontaa. Esimerkiksi sukupuoliyhteydestä lapsen kanssa osa tutkimukseen osallistuneista kansalaisista jätti rangaistuksen kokonaan tuomitsematta ja osa antoi teosta ehdotonta vankeutta. Ajatus väestön yleisestä oikeustajusta osoittautui tutkimuksessa kaiken kaikkiaan varsin ongelmalliseksi.

Ajatus siitä, että kunnanvaltuuston puolueiden listoilta lautamiehiksi valitsemat henkilöt, jotka käytännössä ovat itsekin olleet useimmiten ehdokkaina kunnallisvaaleissa, mutta jääneet valitsematta valtuustoon, valvoisivat oikeudenkäyttöä käräjäoikeudessa, on ajatuksena ja lautamiesjärjestelmän perustavoitteena vaikeasti sovitettavissa modernin oikeusvaltion perusrakenteisiin. Tämä valvontafunktio samoin kuin argumentti lautamiesten positiivisesta merkityksestä oikeudenhoidon legitimeettiin menettävät ylipäätään merkityksensä koko lailla täysin sitä kautta, että lautamiehiä käytetään käräjäoikeuksissa vain osassa asioista, eikä lainkaan ylemmissä oikeusasteissa.

On niin ikään epäselvää, miten lautamiesten osallistuminen käräjäoikeuden ratkaisukokoonpanoon edistäisi oikeudenkäyntien julkisuutta. Lautamiehet eivät saa kertoa salaisten päätösneuvotteluiden sisällöstä kenellekään eikä oikeudenkäyntien julkisuus voine merkittävästi lisääntyä sillä, että lautamiehet kertovat julkisen oikeudenkäynnin tapahtumista mahdollisesti lähipiirilleen.”

Apulaisoikeusasiamies Pölösen lausunnosta ilmenevistä syistä lautamiesjärjestelmästä voitaisiin kokonaan luopua. Vaikka poliittiset syyt (äskettäin hyväksytty hallitusohjelma) estäisivät lautamiesjärjestelmästä luopumisen, lautamiesten valintatapa olisi joka tapauksessa uudistettava. Eduskunnan oikeusasiamiehen vuosikertomuksissa on vuodesta 2015 lukien jaksossa ”Puutteita perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisessa” käsitelty kunkin toimintavuoden kymmentä keskeisintä perus- ja ihmisoikeusongelmaa. Lautamiesten nimitysmenettely on mainittu keskeisten ongelmien listalla (tuomioistuinten rakenteellisen riippumattomuuden puutteet) joka vuosi.

9 Kehittämisehdotukset korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuja koskevista menettelyistä

9.1 Ennakkopäätöskysymysmenettely

Työryhmä on pitänyt tarpeellisena (s. 123) selvittää menettelyä, jossa käräjä- tai hovioikeus voisi siirtää käsiteltävänään olevassa asiassa ilmenevän ennakkopäätöskysymyksen korkeimman oikeuden ratkaistavaksi. Korkein oikeus arvioisi, onko laintulkintaohjeen antaminen tärkeää lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa. Saatuaan korkeimman oikeuden kannanoton laintulkintakysymykseen, käräjä- tai hovioikeus jatkaisi asian käsittelyä sen pohjalta. Menettely voisi olla samantapainen käytännöltään kuin esimerkiksi ennakkoratkaisupyynnö Euroopan unionin tuomioistuimelle.

Pidän työryhmän ehdotusta tärkeänä. Esimerkiksi Anom-tyyppisessä¹ asiakokonaisuudessa olisi oikeuskäytännön yhtenäisyyden turvaamiseksi ollut tärkeää saada todisteiden hyödynnettävyyttä koskeva korkeimman oikeuden ratkaisu jo huomattavasti aikaisemmassa vaiheessa kuin ratkaisu [KKO 2023:14](#) saatiin. Juttuja, joissa Yhdysvalloista saatuja todisteita on pyritty hyödyntämään, on edelleen vireillä useissa tuomioistuimissa ja todisteiden hyödynnettävyydestä on ainakin käräjäoikeustasolla annettu keskenään ristiriitaisia ratkaisuja.

¹ Yhdysvaltain liittovaltion poliisi (FBI) oli yhdessä Australian liittovaltion poliisin kanssa perustamassaan peiteoperaatiossa rakentanut Anom-nimisen viestintäalustan, jota saattoi käyttää erityisillä puhelimilla. Anom-puhelimia oli levitetty henkilöille, joilla oletettiin olevan yhteyksiä järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Puhelimilla käytävän viestiliikenteen oli väitetty olevan täysin salattua, vaikka tosiasiaassa viestit tallentuivat FBI:n hallinnoimalle palvelimelle. FBI luovutti viestejä myös Suomeen. Suomen keskusrikospoliisi (KRP) oli saanut tietoa sellaisista viesteistä, joissa oli arvioitu olevan jokin yhteys Suomeen. Poliisi oli käyttänyt tietoja esitutkintojen suuntaamiseksi ja myöhemmin esitutkinnoissa rikosten selvittämiseksi.

Korkein oikeus on 21.6.2023 tehnyt valtioneuvostolle esityksen ([KKO-HD/925/2023](#)) ennakkopäätöskysymys- ja hyppyvalituslupamenettelystä. Esitys tarjoaa hyvän lähtökohdan asian jatkovalmistelulle.

9.2 Ns. hyppyvalituslupamenettely

Työryhmä on ehdottanut (s. 124) sen arvioimista, olisiko korkeimman oikeuden roolia ennakkoratkaisujen antajana mahdollista vahvistaa säätämällä niin sanotusta hyppyvalituslupamenettelystä. Jos asiassa, jossa hovioikeus ei ole myöntänyt jatkokäsittelylupaa, ilmenisi ennakkopäätöskysymys, korkein oikeus voisi hyppyvalitusmenettelyssä myöntää valitusluvan ja ratkaista suoraan ennakkopäätöskysymyksen. Toisin sanoen, jos korkein oikeus katsoisi, että hovioikeus on jättänyt jatkokäsittelyluvan perusteetta myöntämättä, se ei automaattisesti palauttaisikaan juttua hovioikeuteen uudelleen käsiteltäväksi vaan voisi ratkaista pääasian suoraan itse. Menettelytapa on ollut käytössä Ruotsin korkeimmassa oikeudessa vuodesta 2016 lähtien.

Pidän myös tätä työryhmän ehdotusta kannatettavana. Sen sijaan, että muutoksenhakija saisi asiansa palautetuksi korkeimmasta oikeudesta hovioikeuteen ja ratkaistuksi hovioikeudessa, hän saisi pääasiallisen suoraan korkeimmasta oikeudesta. Järjestelmä periaatteessa vähentäisi tarjolla olevia muutoksenhakumahdollisuuksia, mutta käytännössä asianosaiset tuskin näkisivät tätä negatiivisena seikkana nykyiseen tilanteeseen verrattuna.

Eräistä jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevista korkeimman oikeuden ratkaisuista on havaittavissa taipumusta perustella asiaa hiukan enemmän kuin pelkän lupaharkinnan kannalta ehkä olisi ollut tarpeen. Esimerkiksi tuoreessa ratkaisussa [KKO 2023:43](#) on otettu kantaa siihen, että ”arvioinnin lähtökohdaksi on hyväksyttävän vastikkeen asemesta otettava kohtuulliset elinkustannukset”. Mikäli kysymys olisi ollut hyppyvalitusmenettelystä, ratkaisun perustelut olisivat todennäköisesti keskeisiltä osin olleet samat kuin nytkin, mutta korkein oikeus olisi voinut myös itse ”oikeasti” ratkaista asian palauttamatta sitä hovioikeuteen.

10 Digitalisaatiota ja sähköisiä menetelmiä koskevat kehittämissuositukset

10.1 Syyttäjälle ja esitutkintaviranomaiselle yhteinen sähköinen työskentelyalusta

Yhteistä työskentelyalustaa on pidetty esitutkintayhteistyön toimivuutta selvittäneessä tutkimushankkeessa keskeisenä kehityskohteena vaativissa ja laajoissa rikosasioissa. Yhteisen työskentelyalustan tarpeellisuutta epäilemättä suhtaudun kuitenkin varauksellisesti siihen, että merkittävä osa esitutkinnan aikaiseen yhteistyöhön liittyvistä ongelmista ja viiveistä voitaisiin poistaa antamalla syyttäjälle reaaliaikaisesti pääsy kaikkeen esitutkintaviranomaisen hallussa olevaan sähköiseen materiaaliin. Ratkaisu mahdollisiin esitutkintayhteistyön ongelmiin ei liene näin yksinkertainen.

Vaikka syyttäjällä ja esitutkintaviranomaisella olisi käytössään yhteinen sähköinen työskentelyalusta, syyttäjällä ei ole käytännössä välttämättä aikaa käydä laajaa esitutkintamateriaalia läpi ilman esitutkintaviranomaisen laatimia nopeasti omaksuttavia tiivistelmiä, yhteenvetoja, johdantoja ja taulukoita. Esitutkintaviranomaisen laatiman hyvin valmistellun materiaalin läpikäyminen yhteisissä esitutkintapalavereissa mahdollistaa molemminpuolisen ajatustenvaihdon, kysymykset, linjaukset ja ylipäättänsä kaiken sen, mistä esitutkintayhteistyössä tulisi olla kysymys. Yhteinen tekninen alusta voi edistää asiaa, mutta kysymys on paljon muustakin.

10.2 Sähköinen asiointi esitutkinnassa: sähköinen vahvistus rikosilmoituksesta asianomistajalle, esitutkintapäätös asianosaisille myös sähköisesti ja asianosaisen kuuleminen esitutkinnassa sähköisesti

Pidän työryhmän katsomin tavoin (s. 130) perusteltuna, että esitutkintalaissa säädettäisiin selvästi esitutkintaviranomaisille annetusta mahdollisuudesta tiedoksiintojen, ilmoitusten ja päätösten antamiseen joko kirjallisesti tai sähköisesti. Tavoitteena tulisi olla, että tiedoksiannoissa käytettäisiin pääsääntöisesti Suomi.fi-palvelua tai suojattua sähköpostia ja kirjepostia vain tapauksissa, jossa sähköinen vaihtoehto ei ole käytössä.

10.3 Kuulustelun tallentaminen ja äänitallenteiden käytön lisääminen

Rikosprosesseissa, erityisesti huumausainerikosjutuissa, käsitellään jatkuvasti esitutkintakertomusten peruuttamiseen ja muuttamiseen liittyviä kysymyksiä. Usein vastaajat vetoavat väärinymmärryksiin, painostukseen tai tulkkausvirheisiin kuulusteluissa. Esitutkintakertomuksen sisältöön ja kuulusteluolosuhteisiin liittyvien väitteiden käsittelyyn käytetään huomattavia määriä asianosaisten ja tuomioistuinten aikaa ja energiaa kaikissa oikeusasteissa. Lähes kaikki kertomusten muuttamiseen liittyvät ongelmat voitaisiin kuitenkin ennakoita välttää sillä, että kuulustelut videoitaisiin tai ainakin äänitettäisiin. Aihe on rikosprosessien tehostamisen kannalta tärkeä.

Pidän jokseenkin hämmästyttävänä, ettei kuulusteluja nykyisin käytännössä videoida kuin hyvin harvoin, vaikka säännökset jo nyt antaisivat videointiin mahdollisuuden. Edes törkeitä huumausainerikoksia koskevissa jutuissa, joissa epäillyt esitutkinnassa tunnustavat vakavia rikoksia ja ”puhuvat tekijäkumppaneidensa päälle”, kuulusteluja ei jostain syystä yleensä tallenneta. Kysymys ei voine olla pelkästään teknisten mahdollisuuksien puutteesta.

Kansainväliset esimerkit osoittavat, että muutaman euron maksanut kuulusteluhuoneen pöydälle asetettava teline ja älypuhelin riittävät tarvittaessa ”tallennuskalustoksi”. Tavanomaisen älypuhelimien tekniset ominaisuudet riittävät hyvin kuulustelun tallentamiseen. Kuten työryhmän muistiossa on todettu, myös pelkkä äänen tallentaminen olisi nykytilanteeseen verrattuna huomattava parannus.

Kuulustelujen tallentaminen saattaisi välillisesti edistää myös tarpeellista kuulustelukulttuurin muutosta siihen suuntaan, ettei kuulusteltavien kanssa enää käytäisi pöytäkirjan ulkopuolella epävirallisia keskusteluja tutkittavana oleviin tapahtumiin liittyen. Ilman avustajaa tapahtuvan epävirallisen off the record -jutustelun traditio, jota esimerkiksi Yhdistyneessä Kuningaskunnassa pidettäisiin mahdottomana ajatuksena, on omiaan aiheuttamaan rikosprosesseissa perus- ja ihmisoikeuksiin liittyviä ongelmia (Ks. esim. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 11.5.2023 asiassa 47834/19 antama ratkaisu *Lalik v. Puola*).

10.4 Rikosprosessiketjun viranomaisten järjestelmien tarkastelu ja kehittäminen

Tietojärjestelmien toimivuuden merkitystä lainkäyttötoiminnassa ei voida korostaa liikaa. Tietojärjestelmiin sisällytettävällä automaattisella tarkastuslaskennalla ja muilla automaattisilla varmistuksilla voitaisiin lisätä oikeusvarmuutta ja vapauttaa tuomarin työkapasiteettia rutiininomaisista ”kollauksista” vaikkapa tuomion jäsentyneeseen perustelemiseen.

Eriyisesti valtioneuvoston oikeuskanslerin suorittamassa laillisuusvalvonnassa kiinnitetään usein huomiota syyteoikeuden vanhentumista koskeneisiin ja muihin automaattisen tietojenkäsittelyn avulla helposti vältettävissä olleisiin huolimattomuusvirheisiin tuomarin työssä. Oikeuskanslerinviraston käytännön mukaan tällaiset virheet johtavat virkarikossyytteeseen tai huomautukseen (ks. esim. apulaisoikeuskanslerin sijaisen 19.5.2023 antama ratkaisu [OKV/1892/30/2022](#)). Myös korkein oikeus on ratkaisussaan [KKO 2020:78](#) joutunut ottamaan kantaa tällaiseen virheeseen.

Sen tarkistaminen, ettei syyteoikeus ole vanhentunut, on yleensä yksinkertainen toimenpide, joka perustuu kahteen päivämäärään (rikoksen tekoaika ja haasteen tiedoksiantopäivä) ja niiden välillä kuluneeseen aikaan (syyteoikeuden vanhentumisaika) eli kolmeen huomioon otettavaan seikkaan. Tarpeettomilta oikeusturvaa vaarantavilta virheiltä vältyttäisiin, mikäli syyteoikeuden voimassaolo tarkastettaisiin mainittujen päivämäärien ja valitun rikosnimikkeen perusteella tietojärjestelmässä automaattisesti. Tuomareiden rankaiseminen huolimattomuusvirheistä ei yleensä edistä kansalaisten luottamusta oikeudenhoitoon, kun kysymys on tehtävistä, joiden oikeellisuuden yleensä vastaavissa asiayhteyksissä muualla varmistaa tietojärjestelmä.

Tuomioistuinvirastosta saadun tiedon mukaan AIPA-järjestelmään oli kaavailtu toimintoa, joka suorittaisi edellä kuvatun vanhentumistarkastuksen automaattisesti. Kustannussyistä toiminnosta jouduttiin kuitenkin luopumaan eikä sitä siis ole saatu ainakaan AIPA-järjestelmän ensimmäisiin käyttöönottoversioihin.

Väistyvässä 1990-luvulla käyttöön otetussa Sakari-järjestelmässä on syyteharkintavaiheessa käytössä automaattinen toiminto, joka Patjasta siirtyvän tekoajan ja rikosnimikkeen perusteella ilmoittaa syyttäjälle kyseisen rikoksen syyteoikeuden vanhentumisajan. Kehitys näyttää siis tietojärjestelmien osalta etenevän säästösyistä suuntaan, joka ei edistä rikosprosessien sujuvoittamista.

11 Ehdotusten vaikutukset

11.1 Lausunnonantajien mahdolliset huomiot ehdotusten taloudellisista tai muista huomioon otettavista vaikutuksista organisaation toimintaan

Tilanteessa, jossa laissa asetettua tilausta ei annettujen resurssien puitteissa voida täyttää, on yleensä joko lisättävä resursseja tai pienennettävä tilausta lakeja muuttamalla. Käytettävissä olleet oikeudenhoidon resurssit eivät Suomessa ole enää moniin vuosiin vastanneet 1990-luvulla säädetyssä prosessilainsäädännössä asetettua tilausta, joten lainsäätäjän on ollut pakko säätää lakeihin helpotuksia ja oikoteitä kuten kirjallinen rikosprosessi käräjäoikeudessa, jatkokäsittelylupajärjestelmä hovioikeuksissa, syyteneuvottelun käyttöönotto ja hallinnollisen sakkomenettelyn laajentaminen. Nyt kysymyksessä olevat työryhmän kaavailemat muutokset edustavat samaa jatkumoa.

Rikosprosessin sujuvuudessa on kysymys rikosoikeudenhoidon toiminnan tuottavuudesta. Sujuvuudesta ja tuottavuudesta puhuttaessa olisi tärkeää pohtia myös sitä, kannattaako esimerkiksi tuomareilla ja syyttäjillä teettää töitä, joista ennen huolehtivat sihteerit. Tuomioistuimien ja syyttäjälaitoksen avustavan henkilöstön kuten käräjäsihteerien ja syyttäjäsihteerien määrä ja heidän työnsä merkitys on ratkaisutoiminnan tuottavuuden kannalta olennainen asia. Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen on tuomareiden koulutuksen kehittämistä koskeneessa 8.6.2021 antamassaan lausunnossa [EOAK/2659/2021](#) todennut tähän liittyen seuraavaa:

”Tuomioistuimen toiminnan tuloksellisuuden kannalta esittelijämäärän vähentäminen ei välttämättä ole yksiselitteisen hyvä asia. Jos organisaation tarkoituksena on pyrkiä tehokkuuteen ja korkeaan laatuun, lähdetään yleensä siitä, että pisimmälle koulutettuja, kokeneita ja parhaiten palkattuja asiantuntijoita käytetään vain niihin tehtäviin, joissa heidän ammattitaitoaan eniten tarvitaan. Valmistelevat toimenpiteet ja rutiiniluonteiset tehtävät annetaan kokemattomille ja pienempää palkkaa saaville työntekijöille.

Esimerkiksi sairaalaympäristössä edellä todettu tarkoittaa yleensä sitä, että huippukirurgi hoitaa vain vaativimpia operaatioita. Pitkälle koulutetulla lääkäriellä ei yleensääkään teetetä mitään sellaista, minkä sairaanhoitaja voi tehdä. Sairanhoitaja ei puolestaan tee mitään sellaista, minkä lähihoitaja voi tehdä.

Veronmaksajien kannalta olisi järkevää, että eniten palkkaa saava ja pisimmälle koulutettu henkilö tekisi vain vaativia tehtäviä eikä uhraisi aikaansa sellaisten tehtävien hoitamiseen, joista pienipalkkainen ja vähemmän koulutettu työntekijä suoriutuu.

Tuomioistuimissa kehitys on mennyt toiseen suuntaan. Kärjäjätuomarit hoitavat nykyisin tehtäviä, joista ennen vastasivat kärjäsihteerit ja haastemiehet. Hovioikeuksissa esittelijöitä käytetään vain vaativimmissa jutuissa toisin kuin ennen. Rutiiniluonteisten juttujen valmistelusta hovioikeuden jäsenet vastaavat itse, vaikka juuri niitä kokemattomat esittelijät voisivat sujuvimmin valmistella.”

Kun mietitään oikeudenhoidon sisäisten rakenteiden ja prosessien tehostamista, vertailukohta voitaisiin hakea esimerkiksi suurista asianajotoimistoista. Niissä asianajajaa ei rasiteta tehtävillä, jotka oikeustieteen ylioppilas tai sihteeri voivat hoitaa. Asianajajaa ei myöskään istuteta monitilaan, vaan hän työskentelee omassa huoneessaan. Toisin kuin kovaa tulosta tekevissä asianajotoimistoissa, valtiolla suositaan jostain syystä ”kaikki tyhjentävät omat roskakorinsa” -tyyppisiä tapoja organisoida työtä. Tällaiset ratkaisut eivät kuitenkaan ole tuottavuuden näkökulmasta kestäviä.

12 Muut huomiot

12.1 Muita huomioita työryhmän ehdotuksista

Työryhmä on ilmeisesti lähtenyt siitä, että hovioikeusmenettelyä on uudistettu tarpeeksi, kunhan kärjäoikeuksiin saadaan hankituksi henkilötodistelun videointiin tarvittava laitteisto ja hovioikeudet pääsevät katsomaan laitteilla tehtyjä tallenteita. Mielestäni videoinnista olisi kuitenkin pikaisella aikataululla siirryttävä eteenpäin lukutaidon aikakaudelle apulaisoikeusasiamies Pasi Pölösen 26.3.2019 antamassa lausunnossa [EOAK/1759/2019](#) kaavailuin tavoin:

”Kun olettamus siitä, että välittömyys (siis todistajan näkeminen ja kokeminen) sellaisenaan tuottaisi todistelun uskottavuuden arvioinnissa merkittävää lisäarvoa, ei ole nykytiedon valossa totta, on aiheellista pohtia, mitä lisäarvoa videoiden katsominen hovioikeudessa tuottaa verrattuna esimerkiksi sanatarkasti puhtaaksi kirjoitettujen kirjallisten todistajankertomusten tarkasteluun.

Kertomusten kirjallinen muoto (litterointi) ja sen hyödyntämiseen liittyvät hakuominaisuudet tarjoavat huomattavasti videoiden katselua nopeamman ja tehokkaamman tavan tutustua kärjäoikeudessa annettuihin kertomuksiin. Tarvittaessa videot voitaisiin toki katsoa hovioikeudessa joko kokonaan tai osaksi. Kuten olen jo viitannut, vaihtoehtona Ruotsin mallin suoralle seuraamiselle Suomessa voitaisiinkin luoda videoiden ja litteroidun materiaalin yhdistelmään perustuvia sujuvampia toimintamalleja.

Litteroituihin kertomuksiin tutustuminen on helpompaa ja tarkempaa kuin videoiden katselu. Lukiessa kertomuksen sisältöä voi olennaisissa kohdissa pysähtyä miettimään ja kertomuksen eri kohdissa annettujen lausumien vertailu on helpompaa. Lukija voi keskittyä kertomuksen sisältöön eikä hänen tarvitse kiinnittää huomiota toisarvoisiin seikkoihin kuten puhujan olemukseen tai esiintymistyyliin. Kertomuksen epäolennaiset kohdat (esimerkiksi lainvoimaiseksi jäänyttä tuomion osaa koskevat kohdat) on lukiessa helppo sivuuttaa toisin kuin videoita katseltaessa.

Kun litteroidun todistajankertomuksen kunkin sivun alkuun merkitään videotallenteen paikkaa vastaava kellonaika sekunnin tarkkuudella (esim. 55 min 30 s), voidaan litteroinnista esimerkiksi sanahaun avulla etsiä nopeasti ne kiistanalaiset kertomuksen kohdat, joiden osalta videon katsominen saattaa hovioikeudessa olla tarpeen. Litterointien avulla asianosaiset voisivat siis jo muutoksenhakemuksissaan ja vastauksissaan osoittaa tarkasti ne kohdat, joissa todistaja tai muu kuultava heidän mielestään on erehtynyt tai valehdellut. Mikäli pahoinpitelyjutussa olisi riitaa esimerkiksi vain siitä, oliko muutoksenhakija lyömisen ohella potkinut uhria, olisi videota turha katsoa alkuillan riidattomia tapahtumia koskevilta osin. Oikea kellonaika videosta löytyisi litteroinnin perusteella vaikkapa sanahaualla `potki` tai `potkaisi`.

Litterointien tuottama ajan ja vaivan säästö olisi luonnollisesti suhteutettava siihen panokseen, joka tarvitaan litterointien tuottamiseen. Tältä osin on syytä muistaa, että hovioikeuden kokoonpanoon kuuluu kolme jäsentä ja usein mukana on myös esittelijä, syyttäjä ja muutama valtion maksama avustaja. Tunnin tai parin ajansäästö istuntoajassa tarkoittaa näin ollen helposti yhden lakimiestyöpäivän suuruista säästöä. Kun yhden lakimiestyöpäivän kustannus valtiolle vastaa kahden tai kolmen sihteerityöpäivän kustannusta – puhumattakaan automaattisen puheentunnistuksen tuomista mahdollisuuksista, olisi litteroinnin tuotantokustannus varsin pieni verrattuna sen tarjoamiin säästömahdollisuuksiin. Litteroinnit vähentäisivät olennaisesti tarvetta katsoa videoita ainakaan kokonaan ja ne lyhentäisivät pääkäsitteilyjen kestoja.

Mikäli käräjäoikeudessa annetut kertomukset rutiininomaisesti litteroitaisiin jutuissa, joissa pääkäsitteily kestää viikkoja tai kuukausia ja myös sellaisissa pienemmissäkin jutuissa, jotka etenevät hovioikeuksiin, videoiden katselu hovioikeuksissa voitaisiin edellä selostetuin tavoin rajoittaa vain tiettyihin kertomusten kohtiin tai välttää kokonaan. Mikäli tekstit jaettaisiin hyvissä ajoin kaikille asianosaisille, saavutettaisiin huomattavaa työnsäästöä verrattuna tilanteeseen, jossa kiistanalaisia tai muita tärkeitä kertomusten kohtia jouduttaisiin etsimään videoilta tai videot katsottaisiin aina rutiininomaisesti kokonaisuudessaan.”

Lausunto annetaan siirtämällä edellä oleva teksti alaviitettä lukuun ottamatta otsikointia vastaaville kentille lausuntopalvelussa.